

Νταβουτογλιανή προσέγγιση και Γεωπολιτική Ανάλυση: Κριτική παρουσίαση

[Ι. Θ. Μάζης]

Κυριακή 13 Μαρτίου 2011

[<http://www.skai.gr/news/articles/article/164954/davoutogliani-proseggisi-kai-geopolitiki-analusi-kritiki-parousiasi-/>]

Με ευκαιρία τις πολλές συζητήσεις που ακολούθησαν την επίσκεψη του κ. Νταβούτογλου στην Ελλάδα κατά τις αρχές του δευτέρου δεκαημέρου του Μαρτίου 2011 αλλά και ένα πολύ ενδιαφέρον σημερινό άρθρο του κ. Ιορδανίδη (Ο κ. Νταβούτογλου ρεμβάζων) με το οποίο διαφωνώ στα σημεία που αναφέρει ότι ήταν : «Φιλότιμη η προσπάθεια του Τούρκου υπουργού Εξωτερικών κ. Αχμέτ Νταβούτογλου να αναθεωρήσει τη διαχωριστική γραμμή Ανατολής και Δύσεως εντάσσοντας τη χώρα του και την Ελλάδα στην ίδια γεωπολιτική και πολιτιστική ενότητα, στο ενδιαφέρον άρθρο του που δημοσιεύθηκε στην «Κ» την Πέμπτη...» και ότι: «...Υποστηρίζουν ορισμένοι ότι ο κ. Νταβούτογλου εμφορείται από οθωμανικές αντιλήψεις. Αλλά οθωμανική αυτοκρατορία –παλιά ή νέα– προϋποθέτει κράτος πολυεθνικό και φυσικά σουλτάνο, που ακόμη και στη φάση της πλέον οικτράς παρακμής ήταν το σημείο αναφοράς των υπηκόων του. Πιθανόν ο κ. Νταβούτογλου να οραματίζεται μία κοινοπολιτεία με κεντρικό ρόλο στην Τουρκία και σε αυτό το πλαίσιο απευθύνει πρόσκληση προς την Ελλάδα. Δεν θα αντιδράσουμε αγενώς και εσπευσμένα. Ας διατυπώσει πρόταση λεπτομερή και περιεκτική. Προς το παρόν διαπιστώνουμε ότι απλώς ζητεί από την Ελλάδα να αποδεχθεί τις πάγιες απαιτήσεις της Τουρκίας».

Εάν δεν θεωρούσα τον κ. Ιορδανίδη ως έναν εκ των ελαχίστων σημαντικοτάτων διπλωματικών αρθρογράφων του ελληνικού έντυπου Τύπου, και δεν εκτιμούσα τον σώφρονα λόγο του, δεν θα έμπαινα στον κόπο να γράψω, όλα όσα ακολουθούν ώστε να αναδείξω την πραγματική γεωπολιτική αντίληψη του κ. *Davutoğlu* για την νεο-οθωμανική Τουρκία όπως τις κάθε άλλο παρά φιλικές προθέσεις του έναντι της Ελλάδος και της Κύπρου. Επίσης και την εξόχως ρεαλιστική, μέχρι κυνισμού αφοσίωσή του στη διάσταση της διεθνούς ισχύος ως κυρίαρχου γεωπολιτικού καταλύτου εις το διεθνές τοπίο των πάσης φύσεως πολιτικών, οικονομικών, αμυντικών και πολιτισμικών ανακατατάξεων. Ακόμη, μία από τις φροντίδες μου σε αυτό το κείμενο είναι να αποδείξω και τον επιστημονικό εκλεκτικισμό του κ. *Davutoğlu* ο οποίος τον οδηγεί σε επιστημολογικού και μεθοδολογικού τύπου σφάλματα, που δίδουν την εντύπωση ότι διαπράττονται για να καλύψουν θεωρητικά ή ερμηνευτικά κενά που η θεωρία του περί νεο-οθωμανικής Τουρκίας δεν μπορεί να καλύψει.

Περίληψη-Εισαγωγή.

Στο παρόν κείμενο θα προβούμε σε μια σύντομη παρουσίαση της διαδρομής σε θεωρία και εφαρμογή των απόψεων του Αχμέτ Νταβούτογλου όπως αυτές εμφανίζονται στο έργο του “*Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu*”, Küre Yayinlari, İstanbul 2004 (18^η έκδοση) [1^η έκδοση 2001] (βλ. και την αντίστοιχη μετάφραση του συγκεκριμένου έργου από τον εκδοτικό οίκο Ποιότητα: Α. Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος: Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, Αθήνα, 2010). Θα παρουσιάσουμε το πρίν απ' αυτόν υπάρχον ιδεολογικό ισλαμικό και νεο-οθωμανικό υπόβαθρο όπως και τους κύριους πολιτικούς υποστηρικτές του σε επίπεδο τουρκικής πολιτικής εξουσίας. Κατόπιν θα παρουσιάσουμε τα κύρια σημεία της γεωπολιτικής του προσεγγίσεως τα οποία κινούνται στη σφαίρα των κλασικών γεωστρατηγιστών/γεωπολιτικών της γερμανικής και αγγλοσαξωνικής σχολής. Ο Νταβούτογλου αποτελεί κλασσικό παράδειγμα ερευνητού του διεθνούς γίνεσθαι με σημαντικά επιστημολογικά και μεθοδολογικά ελλείματα: δεν έχει διακρίνει ούτε αυτός τη διαφορά μεταξύ της Γεωπολιτικής Αναλύσεως και της Γεωστρατηγικής Συνθετικής προτασεολογίας. Πρόκειται για πραγματικότητα η οποία ανακύπτει, όταν ο ίδιος αναφέρεται στα ηθικά και επιστημονικά διλήμματα των κοινωνικών επιστημόνων. Η στάση αυτή επιφέρει σοβαρό πλήγμα στην όλη γεωπολιτική του ανάλυση και εντάσσει την μεθοδολογία του, όπως και συγκεκριμένο έργο του, εξ αρχής στην γεωστρατηγική επιστημολογική σφαίρα των -οποσδήποτε, συστηματικών και εμβριθών- προτάσεων πολιτικής. Τέλος θα καταλήξουμε με την -γενικής μορφής- ανάδειξη εκείνων των σημείων, μεγέθους Υποσυστήματος, της νταβουτογλιανής γεωπολιτικής και γεωστρατηγικής προσεγγίσεως τα οποία υπό το φως της συστημικής γεωπολιτικής αναλύσεως κρίνονται ως γεωστρατηγικώς επικίνδυνα για τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα. Το παρόν κείμενο, θα αποτελέσει έναυσμα για βαθύτερη και πληρέστερη μελέτη του νταβουτογλιανού έργου εις το εγγύς μέλλον.

I. Ανάλυση Ιδεολογικο-πολιτικού υποβάθρου των Νταβουτογλιανών θεωρητικών Ερεισμάτων.

Τα στρατηγικά οράματα της Τουρκίας πέρασαν μέχρι την εμφάνιση του Οζάλ στο επίκεντρο των πολιτικών δρωμένων της Τουρκίας από τις εξής τρεις ιστορικο-ιδεολογηματικές περιόδους της τάξεως της μικρής διάρκειας:

1) Κατά την περίοδο πρίν από τον πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, από τα στάδια του Παντουρκισμού και

του Παντουρανισμού. Συμφώνως και προς τον Murinson «*Ο παν-τουρκισμός ήταν ένα κίνημα με στόχο την ένωση των Τούρκων της ανατολής (Κεντρική Ασία και Καύκασος) και της δύσης (Ανατολία). Ακολουθώντας το ρωσικό επεκτατισμό στα Βαλκάνια υπό το λάβαρο του πανσλαβισμού στο δεύτερο μισό του δέκατου-ένατου αιώνα, ο παν-τουρανισμός εμφανίστηκε ως μια ρομαντική ιδέα για την ένωση των τουρκόφωνων, μογγολικών και φινο-ουγγρικών λαών. Αργότερα, χρησίμευσε για μικρό χρονικό διάστημα ως βάση για την τουρκο-ουγγρική συνεργασία κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα με στόχο την αντιμετώπιση της ρωσικής απειλής. Αυτά τα κινήματα κέρδισαν κάποια επιρροή μεταξύ των Νεότουρκων τα χρόνια πριν τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο*»¹.

2) Κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, η στρατηγική της Κεμαλιστικής και μετακεμαλιστικής τουρκίας υιοθέτησε πλήρως τον ρόλο του τμήματος εκείνου του Αναχωματικού Δακτυλίου κατά Spykman (Rimland), το οποίο αναχαίτιζε τις πιθανές και υπαρκτές επιθυμίες προβολής ισχύος της ΕΣΣΔ προς τη Λεκάνη της Μεσογείου, κέντρου διεθνών στρατηγικής σημασίας ενεργειακών εμπνευματικών αξόνων Ανατολής-Δύσεως και Βορρά-Νότου. Στο πλαίσιο του ρόλου της αυτού λειτούργησε ως ένας εκ των πλέον σημαντικών ΝΑΤΟϊκών πυλώνων στη Ν/Α Μεσόγειο και απέκοιμισε αρκετή ανοχή στην συμπεριφορά της ως κεντρικός υπο-συστημικός δρών στο ψυχροπολεμικό Αγγλοσαξωνικό Σύστημα διεθνούς ηγεμονικού ανταγωνισμού Ανατολής-Δύσεως. Βεβαίως, καθόλη τη διάρκεια της φάσεως αυτής, η Τουρκία δεν υπερέβη το λεγόμενο «Σύνδρομο των Σεβρών [Συνθήκη των Σεβρών: 28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1920]» και φυσικά προσανατόλισε την πολιτική της στο εσωτερικό με θεμελιώδη ρυθμιστικό παράγοντα αυτό το φοβικό σύνδρομο. Ο Οζάλ, άλλωστε, από το 1991, στήριζε και ενίσχυε συστηματικά το κίνημα των Νεο-Οθωμανιστών (Yeni Osmanlılar) το οποίο ήταν γνωστό και ως İkinci Cumhuriyetçiler (οι Δεύτεροι Δημοκρατικοί)². Ο όρος νεο-Οθωμανισμός εισήχθη από έναν κορυφαίο Τούρκο αρθρογράφο και ακαδημαϊκό, τον Cengiz Çandar. Αυτό ήταν ένα πνευματικό κίνημα, το οποίο υποστήριζε την τουρκική επιδίωξη μιας ενεργής και διαφοροποιημένης εξωτερικής πολιτικής στην περιοχή, βάσει της οθωμανικής ιστορικής κληρονομιάς. Οι νεο-Οθωμανοί οραματίζονταν την Τουρκία ως τον ηγέτη του μουσουλμανικού και τουρκόφωνου κόσμου και ως κεντρική εξουσία στην Ευρασία³. Από την περίοδο εκείνη, η τουρκική πολιτεία έχει όλο

¹ Alexander Murinson, "The Strategic depth doctrine of Turkish Foreign Policy", *Middle Eastern Studies*, vol. 42, no 6, p.p.: 945-964, November 2006, Routledge (Taylor and Francis Group), p.p.: 948-950.

² Βλ. συζήτηση για αυτά τα κινήματα: M. Ataman, "Ozal and Turkish Ethnic Policy", *Middle Eastern Studies*, Vol. 34, No 4, (Οκτώβριος 2002), σ. 133, στο Alexander Murinson, "The Strategic depth doctrine of Turkish Foreign Policy", *Middle Eastern Studies*, vol. 42, no 6, p.p.: 945-964, November 2006, Routledge (Taylor and Francis Group), p.p.: 948-950.

³ *όπ. αν.*

και περισσότερο ενστερνιστεί τη φιλοσοφία του νεο-Οθωμανισμού.

Για την «Εστία» πάντως, το επικρατήσαν τουρκικό πολίτευμα μετά το πραξικόπημα του 1960, ήταν «ψευδοδημοκρατία» στην οποία οι ελεγχόμενες από το κράτος θρησκευτικές αρχές είχαν καταπιέσει τα δικαιώματα των μουσουλμάνων, πράγμα απαράδεκτο διότι εφόσον το μεγαλύτερο μέρος των πληθυσμών της Τουρκίας ανήκε στο Ισλάμ, δεν υπήρχε καν ανάγκη επαναβεβαιώσεως του Ισλάμ στο πλαίσιο της τουρκικής αυτής «ψευδοδημοκρατίας».

Με αυτό ως δεδομένο ιδεολογικό πυρήνα, η «Εστία», δημιούργησε μια σημαντική ιδεολογική τάση την «Τουρκο-ισλαμική Σύνθεση» η οποία -κατά τον ιδεολογικό της αρχηγό, Ι. Kafesoğlu- έπρεπε να «ζαναγράψει την τουρκική πολιτική ιστορία υπό το πρίσμα των πολιτισμικών στοιχείων που αναφέρονταν ειδικά στους τουρκικούς λαούς (*Turcic tribes*) όπως ενεφανίσθησαν στην Κ. Ασία, ίδρυσαν αρκετά κράτη, προσηλυτίστησαν έπειτα στο Ισλάμ και συγκέρασαν επιτυχώς την τουρκική πολιτισμική κληρονομιά με αυτήν του Ισλάμ. Αυτή η σύνθετη πολιτισμική κληρονομιά δημιούργησε» -κατά τον Kafesoğlu- «δύο λαμπρές αυτοκρατορίες: των Σελτζούκων και των Οθωμανών αλλά κατέρρευσε λόγω της δυτικολαγνείας που προσέβαλε τους τούρκους διανοούμενους. Το ακαταστροφικό αποτέλεσμα αυτής, ήταν η αποδόμηση του Τριπτύχου Οικογενείας, Τεμένους και Στρατώνος τα οποία ενέπνεαν εδώ και αιώνες την τουρκική συλλογική συνείδηση, το σεβασμό για τους ηλικιωμένους, την πειθαρχία και την ιερότητα του καθήκοντος».

Η πολιτική Οζάλ συνεπώς, (πρώτα ως πρωθυπουργού και αρχηγού του ANAP από το 1983 μέχρι και το 1989 και έπειτα ως Προέδρου από το 1987 μέχρι το θάνατό του το 1993) θεμελίωσε την πολιτική του νεο-Οθωμανικού στρατηγικού οράματος, όντας αυτός και ο αδελφός του Κορκούτ, μέλη της ελιτίστικης μουσουλμανοτουρκικής ιδεολογίας οργανώσεως της «Εστίας των Πεφωτισμένων [Aydinlar Ocağı]». Είναι χαρακτηριστικό το ότι το 1993, ο Cengiz Çandar είχε αναφέρει στη *Washington Post*, «πιστεύω ότι ο κεμαλισμός κάνει την Τουρκία εσωστρεφή. Ήρθε ο καιρός να αναθεωρήσουμε την πολιτική». Μια δεκαετία αργότερα, ο Ali Bayramoğlu έγραψε, στην ισλαμιστική ημερήσια εφημερίδα *Yeni Safak*, ότι οι υποστηρικτές του «νεο-Οθωμανισμού... αυξάνονται κάθε μέρα»⁴.

Πάντως, όταν ο Ερμπακάν ανέλαβε τα ηνία της εξουσίας, κατά την διετή περίπου διάρκεια της Πρωθυπουργίας του (1996-1997) μέχρι το «βελούδινο πραξικόπημα» των στρατιωτικών που τον απέβαλλε από την εξουσία, δεν στήριξε την «Εστία» διότι την θεωρούσε περισσότερο όργανο του τουρκικού εθνικισμού των Τουρκές και Ντεμιρέλ και όχι πραγματικό φορέα της ισλαμικής αλήθειας, η

⁴ A. Bayramoğlu, *Yeni Safak*, παρατίθεται στο: M. Rubin, "Shifting Sides? The Problems of Neo-Ottomanism", *National Review Online*, 10 Αυγούστου 2004, διαθέσιμο στο: <http://www.meforum.org/article/628>

οποία αποτελεί «την μόνη ορθή συνολική κοσμοθέαση». Ο Ερμπακάν ήταν ο πρώτος ισλαμιστής πρωθυπουργός της Τουρκίας ο οποίος από το 1969 είχε συγγράψει το σχετικό θεωρητικό ισλαμοτουρκικής εμπνεύσεως έργο με τίτλο *Millî Görüş* το οποίο και απετέλεσε τη βίβλο των Τουρκικής ιθαγενείας Ισλαμιστών στην Ευρώπη, υπό την αιγίδα της ομότιτλης οργάνωσης με άνω των 55.000 μελών το 2007 στην Γερμανία, με πρώτο πρόεδρο τον ανηψιό του Ερμπακάν κ. Μεχμέτ Ερμπακάν. Η Οργάνωση, με στοιχεία του 2000 περίπου, ήλεγχε στη Γερμανία περί τις 50 μεγάλες επιχειρήσεις. Η οργάνωση δε αυτή διεδραμάτισε σημαντικότατο ρόλο στη χρηματοδότηση του μετέπειτα Κόμματος του Ερντογάν AKP. Πολλά μέλη της *Millî Görüş* ανήκαν ταυτόχρονα και στην γνωστή οργάνωση ΙΗΗ, η οποία είχε ποργανώσει και την γνωστή ακτιβιστική επιχείρηση του στολίσκου για τη Γάζα στις 31 Μαΐου 2010. Η γερμανική κυβέρνηση κατήγγησε τον γερμανικό κλάδο της ΙΗΗ τον Ιούλιο του 2010 κατηγορώντας την ότι έχει άμεσες σχέσεις με τη Χαμάς η οποία θεωρείται από την ΕΕ και την γερμανική κυβέρνηση ως τρομοκρατική οργάνωση. Επίσης έθεσε υπό κρατική επιτήρηση όλο το δίκτυο της *Millî Görüş* στη γερμανική επικράτεια.

3) Συνεπώς, κατά την μεταψυχροπολεμική περίοδο, όπου η «κομμουνιστική απειλή» εξέλιπε, η τουρκική εσωτερική πολιτική βασιζόμενη και στις Οζαλικές ιδεολογικές καταβολές και τους Ερμπακανικούς θεσμικούς πολιτικο-ιδεολογικούς μηχανισμούς, σε συνεργασία με το Ταγματικό ισλαμογενές και ισλαμικό φαινόμενο το οποίο ουδέποτε εξαλείφθη από τους κεμαλικούς και μετακεμαλικούς κατασταλτικούς μηχανισμούς, ανέπτυξε τα χαρακτηριστικά πολιτικού ισλάμ με νεο-οθωμανική ιδεολογικο-πολιτισμική συγκρότηση.

Ήταν κάτι το φυσιολογικό υπό το κράτος -κυρίως- του συνδρόμου των Σεβρών το οποίο συγκεκριμενοποιείτο στο φόβο των κουρδικών αποσχιστικών τάσεων και στην προηγηθείσα ήδη ανεπτυγμένη ισλαμιστική ιδεολογική βάση. Την τάση αυτή ενίσχυσε η αμερικανική επέμβαση στο Ιράκ η οποία κατέληξε να δημιουργήσει το ημιεπίσημο κρατίδιο του Ιρακινού Κουρδιστάν το οποίο και απετέλεσε μέγα κίνητρο για την αναζωπύρωση του τουρκιού υπαρξιακού φόβου ο οποίος μετουσιώθηκε σε εσωτερική τουρκική πολιτική και ιδιαίτερα σε πολιτική Εθνικής Ασφαλείας. Συνεπώς ο νεο-οθωμανισμός, όπως διαπιστώνει και ο Μ. Ataman⁵, ενώ χρησιμοποιήθηκε αρχικά ως απάντηση στην εσωτερική πρόκληση της εθνικιστικο-εθνικής σύγκρουσης με τους Κούρδους αυτονομιστές που κατευθύνονταν από το PKK (Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν – Partiya Karkerên Kurdistan), αργότερα εμπότισε οργανικά τη νοοτροπία της εξωτερικής πολιτικής των σύγχρονων

⁵ M. Ataman, “Ozal and Turkish Ethnic Policy”, *Middle Eastern Studies*, Vol. 34, No 4, (Οκτώβριος 2002), όπ. αν.

φορέων χάραξης της τουρκικής πολιτικής. Αυτό το τελευταίο δεδομένο, βοήθησε στην ανάδειξη των απόψεων Νταβούτογλου για την νεο-οθωμανική τουρκική στρατηγική εφόσον τα γειτονικά της Τουρκίας κράτη, Ιράν, Συρία και Ιράκ σώρευαν στα εδάφη τους περί τα 12εκατομμύρια κουρδικούς πληθυσμούς οι οποίοι προστιθέμενοι στα 20εκατομμύρια των Κούρδων της Τουρκίας δημιουργούν μια εκρηκτική πληθυσμιακή εθνοτική και συνειδητοποιημένη εθνικά κρίσιμη μάζα, ιδιαζόντως απειλητική για την ύπαρξη του υφισταμένου τουρκικού κράτους, κατά τις νταβουτογλιανές πεποιθήσεις. Εμφανώς λοιπόν, το ισλαμ εθεωρήθη το μόνο πιθανό, αλλά και ισχυρό συγκολλητικό υλικό που θα ηδύνατο να ανατρέψει αυτήν την επικίνδυνη για την Τουρκία φορά των πραγμάτων. Από την άλλη πλευρά, η δημιουργία ενός μεγάλου Κουρδιστάν από τη Βαγδάτη μέχρι τον Εύξεινο Πόντο και από την Αλεξανδρέττα μέχρι την Ταυρίδα, το οποίο θα αποτελούσε προβολέα αμερικανικής ισχύος στη Μέση Ανατολή και σαφώς θα εξυπηρετούσε την ασφάλεια του κράτους του Ισραήλ, θα υποβάθμιζε απολύτως την «αναχωματική στρατηγική σημασία» της Τουρκίας για τις αγγλοσαξωνικές βλέψεις. Θα ήλεγχε το 80% των υδάτων της Μέσης Ανατολής (Τίγρης και Ευφράτης) και τα καλύτερα πετρελαϊκά κοιτάσματά της (Μοσούλης, Κιρκούκ). Αυτό δεν θα εξυπηρετούσε ούτε την Ρωσία, ούτε το Ιράν αλλά ούτε και τη Συρία.

Το πεδίο λοιπόν μιας γεωπολιτικώς ρεαλιστικής βάσεως για την νταβουτογλιανή προσέγγιση ήταν έτοιμο. Αρκεί κάποιος να το διέκρινε αλλά και να είχε και την τόλμη να διακινδυνεύσει τους κινδύνους των επεληθσομένων αναταραχών, όπως και των απρόβλεπτων διεθνών ανατροπών. Ο Davutoğlu και οι συν αυτό πολιτικοί Γκιούλ και Ερντογάν διακινδυνεύουν τις ανατροπές. Ίσως όμως παίρνουν μεγάλα ρίσκα.

II. Το νταβουτογλιανό γεωπολιτικό όραμα.

Θεμελιακές παραμέτρους της νταβουτογλιανής γεωπολιτίζουσας κατασκευής, αποτελούν οι οντότητες του ιστορικού, γεωγραφικού και πολιτισμικού βάθους. Στην αντίληψη του τούρκου διανοητή, αυτές είναι οι θεμελιώδεις συνιστώσες του *στρατηγικού βάθους*. Ο Davutoğlu επίσης, ορίζει το *ιστορικό βάθος* ως ένα χαρακτηριστικό μιας χώρας η οποία βρίσκεται «στο επίκεντρο των [ιστορικών] γεγονότων»⁶. Αναγνωρίζει οκτώ πρώην αυτοκρατορίες, τη Βρετανία, τη Ρωσία, την Αυστρο-Ουγγαρία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Κίνα, την Ιαπωνία και την Τουρκία ως χώρες με «ιστορικό βάθος». Στην συγκριτική του ανάλυση, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι αυτές οι χώρες αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα εθνικισμού, αυτονομιστικών τάσεων και γενικής αντι-ιμπεριαλιστικής διχόνοιας, στις

⁶ *όπ. αν.*

αντίστοιχες περιοχές τους. Ως αποτέλεσμα αυτού, η Τουρκία κατέχει, λόγω της «ιστορικής της κληρονομιάς» από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, σημαντικό «γεωγραφικό βάθος». Αναφερόμενος στην Τουρκία, σημειώνει: «Το γεωγραφικό βάθος είναι μέρος του ιστορικού βάθους. Παραδείγματος χάρη, η Τουρκία δεν είναι απλά μια παλαιά μεσογειακή χώρα. Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό που διακρίνει, παραδείγματος χάρη, την Τουρκία από τη Ρουμανία ή την Ελλάδα, είναι ότι η Τουρκία είναι συγχρόνως μια Μεσανατολική και Καυκάσια χώρα. Αντίθετα με τη Γερμανία, η Τουρκία είναι τόσο Ευρωπαϊκή όσο και Ασιατική. Πράγματι, η Τουρκία είναι τόσο χώρα της Μαύρης Θάλασσας όσο και της Μεσογείου. Αυτό το γεωγραφικό βάθος τοποθετεί την Τουρκία ακριβώς στο κέντρο πολλών γεωπολιτικών επιρροών»⁷.

Ακαταλήπτως όμως, και αγνοώντας τις προεκτάσεις της ιδικής του μεθοδολογίας, του διαφεύγει απολύτως η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία όπως και η Ανατολική Ρωμαϊκή (Βυζαντινή) Αυτοκρατορία αλλά και οι Ναυτικές Αυτοκρατορίες της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Είναι ακατανόητο το ιστορικό αυτό lapsus του Τούρκου πανεπιστημιακού, μόνο που έτσι δεν τιμά τον τίτλο του Γεωπολιτικού αλλά απλώς του «πολιτικού συμβούλου» του κ. Ερντογάν και μάλιστα ενός συμβούλου ο οποίος, παραγράφοντας την ιστορική πραγματικότητα, απλώς οδηγεί σε λανθασμένες ατραπούς τον πολιτικό του προϊστάμενο θέτοντας εν κινδύνω την ασφάλεια ολοκλήρου της περιοχής.

Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι ο κ. Davutoğlu αφενός μεν αναγκάζεται, έστω και με δυσφορία, να αναγνωρίσει την πρωτοκαθεδρία της Ρωσίας στην περιοχή Καυκάσου - Κεντρικής Ασίας, αφετέρου δε υποχρεούται πλέον να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες ευαισθησίες ενός εκάστου των Κρατών της περιοχής επιχειρώντας να ενισχύσει την γεωπολιτική θέση της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία (και στον Καύκασο)⁸.

Ο σχεδιασμός αυτός, όπως προτείνεται από τον τούρκο «γεωστρατηγιστή» (πλέον)⁹, βασίζεται κυρίως σε δύο άξονες ασκήσεως γεωστρατηγικής επιρροής:

α) τον *οικονομικό/ενεργειακό* (ιδιωτικές επενδύσεις στην Κεντρική Ασία, ανάπτυξη Υποδομών, ενίσχυση του Διαμετακομιστικού Ενεργειακού ρόλου της Τουρκίας αλλά και την ανάπτυξη του Πυρηνικού σκέλους της Ενεργειακής της Βιομηχανίας), και

β) τον *πολιτιστικό* (ενδυνάμωση και προβολή της Γλωσσικής/Πολιτιστικής συγγενείας, ενίσχυση των δεσμών μέσω του Ισλαμικού Πολιτισμικού εργαλείου).

⁷ *όπ. αν.*

⁸ Βλ. Κ. Γώγος, «Τουρκία και Κεντρική Ασία: Γεωγραφία και Γεωστρατηγική της Τουρκίας», *Γεωστρατηγική, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων*, Τεύχος 7, (σύνολο: σσ. 179-191), Ιανουάριος-Απρίλιος 2005, σ.σ.: 183-184.

⁹ Σ.Σ.: Διότι εδώ, ο τούρκος Υπεξ ευρίσκεται στο σημείο των πολιτικών προτάσεων, και συνεπώς δρά ως γεωστρατηγιστής και όχι πλέον ως γεωπολιτικός ο οποίος αναλύει την δυναμική συστημική πραγματικότητα.

Από μεθοδολογικής άρα και θεωρητικής απόψεως παρατηρούμε ότι ο τούρκος θεωρητικός κάνει εμφανώς γεωστρατηγική χρήση των δύο εκ των τριών πυλώνων κατανομής ισχύος της Συστημικής γεωπολιτικής ανάλυσεως: του Οικονομικού και του Πολιτισμικού. Αφανώς βεβαίως, και στο πλαίσιο του πολιτισμικού προωθεί τον Πολιτικό και φυσικά, όπως θα παρουσιάσουμε κατωτέρω, με την μαχανιανή (Mahan) αναφορά του, αυτή των *chockpoints*, τον Αμυντικό.

Η.1. Περί μεθοδολογίας ο λόγος: ο Γεωπολιτικός Παράγων και το νεο-οθωμανικό Σύμπλοκο στην νταβουτογλιανή γεωπολιτική προσέγγιση.

Ο Davutoğlu αποτελεί κλασσικό παράδειγμα ενός ακόμη ερευνητού του διεθνούς γίνεσθαι ο οποίος υποχρεώνει το έργο του εξ αρχής σε επιστημολογικώς διλημματικούς όρους: δεν έχει διακρίνει ούτε αυτός τη διαφορά μεταξύ της Γεωπολιτικής Ανάλυσεως και της Γεωστρατηγικής συνθετικής προτασεολογίας¹⁰. Και αυτό καθίσταται εμφανές από την σχετική αναφορά του ίδιου στα «*ηθικά και επιστημονικά διλήμματα*» των κοινωνικών επιστημόνων, ζήτημα το οποίο η σύγχρονη νεο-θετικιστική έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες έχει τουλάχιστον από προταγματικής μεθοδολογικής απόψεως, επιλύσει σε θεωρητικό επίπεδο. Η Λακατιανή επιστημολογική προσέγγιση αποδεικνύεται ιδιαίτερα χρήσιμη στις περιπτώσεις αυτών των διλημμάτων. Ήδη στον *Πρόλογο του Συγγραφέα*, αναφέρεται σε αυτό το δίλημμα μεθοδολογικού επιπέδου, το οποίο κατ' αυτόν παρουσιάζεται στις κοινωνικές επιστήμες και περιγράφεται τελικώς ως η [δυνατότητα ή η αδυναμία] «*διαβίωσης του ερευνητή εντός του πειραματικού του άμβυκα*»¹¹. Προτείνοντας λοιπόν, αλλά και προτάσσοντας, την «*αίσθηση του ανήκειν του ερευνητή*» σκέφτομαι άμεσα τις σχετικές επιτυχείς όσο και καυστικές παρατηρήσεις του Παναγιώτη Ήφαιστου, αναφορικά με την -τελικώς- εθνικόστροφη στάση του διεθνολόγου ερευνητή, και του δίνω δίκιο. Δεν μπορεί όμως η εθνικόστροφη συμπεριφορά να χαρακτηρίσει ποτέ έναν γεωπολιτικό αναλυτή. Αυτός, έχει την δυνατότητα να αποκτήσει εθνική θέαση, στην υποχρεωτική φάση της Γεωστρατηγικής, όπου θα καταλήξει σε προτάσεις λαμβάνοντας υπόψη το *raison d' état* της

¹⁰ Πρβλ. με: i) I. Th. Mazis, “*Critique de la Géopolitique Critique ou bien «Qui a peur de l’analyse géopolitique moderne?»*”, *Etudes Internationales*, vol. no. 106, (1/2008), ISSN 03308758, Association of International Studies, Tunis/Tunisie, Imp. La Kasbah-Tunis, pp: 140-153. όπως και ii) I. Th. Mazis, “*La geopolitica contemporanea: basi e definizioni di metodo*”, *DADAT, Università degli Studi di Napoli-Federico II*, [ITALIA] scientific review with a board of editors from the Dipartimento delle Dinamiche Ambientali e Territoriali, *Saggi di Geopolitica*, (Scientific Books-Working Papers), Napoli, Maggio 2002, pp: 1-11. αλλά και iii) I. Th. Mazis, *CRiSSMA Working Papers*, “*The new Geopolitical Reality and its Ideological Requirements*”, Facoltà di Scienze Politiche del Università Cattolica di Sacro Quore / Milano, Centro di Ricerche sul Systema Sud e il Mediterraneo Allargato / Research Centre on the Southern System and Wider Mediterranean, no 2 – 2004, pp. 33 - 50.

¹¹ Πρβλ. με: A. Davutoğlu, *Το Στρατηγικό Βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας*, Ποιότητα, Αθήνα 2010, σ.σ. 22-23

χώρας του. Η εθνικιστική όμως αυτή στάση του Davutoğlu, επιφέρει σοβαρό επιστημολογικό πλήγμα στην όλη μεθοδολογία του, αλλά και ταυτοχρόνως εντάσσει το έργο του εξ αρχής στην γεωστρατηγική επιστημολογική σφαίρα των συστηματικών και εμβριθών προτάσεων, αλλά πάντοτε «προτάσεων εθνοστραφούς και εθνοκεντρικής πολιτικής», κοντολογίς γεωστρατηγικών προτάσεων, εφόσον εμπεριέχουν την εθνική θέαση στη διαδικασία δημιουργίας τους. Και ας μη λησμονούμε και το ότι η Γεωπολιτική ανάλυση δεν έχει «προτάσεις», ούτε καταλήγει σε προτάσεις αλλά μόνον και αποκλειστικώς, σε υποδείγματα. Οι προτάσεις είναι αντικείμενο της Γεωστρατηγικής, η οποία και εμπεριέχει την εθνική οπτική γωνία.

Το έλλειμα αυτό του Davutoğlu έχει σημασία μεγίστη για το αναγνωστικό διεθνές κοινό του, εφόσον προσπαθεί «επιστημονικώ τω τρόπω» να πείσει για την αναπόδραστη νομοτέλεια των επιχειρημάτων του. Είμαι στη δυσάρεστη θέση να διαπιστώσω πως τέτοιος τρόπος δεν υπάρχει, ούτε και θεμελιώνεται στο έργο του. Ασυναίσθητα λοιπόν, χωρίς να καταθέτει συγκεκριμένη μεθοδολογική πρόταση, υιοθετεί έναν ακαθόριστο, αλλά κλασικά αιτιοκρατικό, πρωτογενή και μη εκλεπτυσμένο θετικιστικό «συστεμισμό», όπως φαίνεται στην *Εισαγωγή* του¹², ο οποίος χωρίς να εντοπίζεται επιτυχώς στο πλαίσιο ή έστω στο περιθώριο ενός Morton Kaplan, αποπειράται να προσομοιάσει στα θεωρητικά κείμενα του K. Waltz, αναμειγνύοντάς τον πάντως με στοιχεία μαρξισμού όπως αυτός ερμηνεύτηκε από θεωρητικούς των προσεγγίσεων «Κέντρου-Περιφέρειας» του τύπου των Ρούντολφ Χίλφερνινγκ (*Χρηματιστικό Κεφάλαιο*, 1909), Ρόζας Λούζεμπουργκ (*Η συσσώρευση του κεφαλαίου*, 1912), του Νικολάι Μπουχάριν (*Ο Ιμπεριαλισμός και η παγκόσμια οικονομία*, 1915), του Καρλ Κάουτσκι, του Β. Ι. Λένιν, (*Ο Ιμπεριαλισμός, ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού*, 1916), του Σαμίρ Αμίν, κ.τ.λ.. Συνεπώς, θέλοντας να προσεγγίσουμε την νταβουτογλιανή γεω-πολιτικο-στρατηγική θεώρηση, θα προσπαθήσουμε αναγκαστικά να εξεύρουμε κοινά σημεία από οντολογική και εργαλειακή άποψη, στοχεύοντας στην θεμελιώδη δομική τους συγκρότηση και υπογραμμίζοντας όπου χρειάζεται τις θεωρητικές παρεκκλίσεις από την καθαρά επιστημονική συστημική Γεωπολιτική ανάλυση ή την, εξ αυτής προκύπτουσα, γεωστρατηγική προσέγγιση.

Προβαίνοντας λοιπόν στην εξέταση της γεωπολιτικής προσέγγισης του νταβουτογλιανού οράματος από την πλευρά της Συστημικής Γεωπολιτικής μεθοδολογίας, πρέπει πρωτίστως να εντοπίσουμε τον «συστημικό γεωπολιτικό παράγοντα» επί του οποίου βασίζεται όλη η ανάλυση του τούρκου διανοούμενου χωρίς πάντως αυτός να δηλούται κάπου ως τέτοιος. Τον εντοπίζουμε στο μέγεθος που ονομάζει «Ισλαμικό Κόσμο» ή «Ισλαμικό Πολιτισμό». Η παρατηρούμενη ασάφεια στον

¹² βλ.: A. Davutoğlu, *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής θέση της Τουρκίας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2010, σ.32.

προσδιορισμό της έννοιας, αποτελεί και φυσιολογικό παρεπόμενο της μεθοδολογικής του ασάφειας.

Κατόπιν οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι η δράση του Γεωπολιτικού αυτού παράγοντος εντοπίζεται από τον Davutoğlu στο πλαίσιο ενός Πλήρους Συνθετικού Γεωγραφικού Χώρου ο οποίος καταλαμβάνει ολόκληρο τον Πλανήτη, νοούμενο ως Γεωγραφικό Υπερσύμπλοκο. Το υπερσύμπλοκο αυτό, εμπεριέχει -κατά την μαθηματική δομή του Υποσυνόλου-τον τουρκικό νεο-οθωμανικό κόσμο ως θεμελιώδες Σύστημα. Ο Davutoğlu αναφέρει ρητώς: «Ο Ισλαμικός Κόσμος, ο οποίος έγινε η διατμηματική αρένα αυτών των δύο φαινομένων, δηλαδή της Πολιτισμικής Αναβίωσης και του Στρατηγικού Ανταγωνισμού, μετατρέπεται [τώρα] στο επίκεντρο των Διεθνών Σχέσεων»¹³.

Και εδώ παρατηρούμε μια ενστικτώδη και εμπειριστική, εργαλειακή θα λέγαμε, προσπόριση των εννοιών, πράγμα που οφείλεται στην ίδια θεωρητική αδυναμία του συγγραφέα, αναφορικά με την εκλεκτικιστική, εθνικιστικής στόχευσης, μεθοδολογική και θεωρητική συγκρότηση της «γεωπολιτίζουσας» και όχι γεωπολιτικής αναλυτικής του διαδικασίας, πράγμα που αντιβαίνει στην ίδια την ουσία της αποϊδεολογικοποιημένης και απο-εθνικοποιημένης συστημικής γεωπολιτικής ανάλυσης. Π.χ. ενώ χρησιμοποιεί ενστικτωδώς τα βασικά δομικά χαρακτηριστικά ενός Πλήρους Συνθετικού Χώρου¹⁴, δεν μπαίνει στον κόπο να τα προσδιορίσει σαφώς, ούτε να παρουσιάσει τη μεθοδολογική τους θέση και χρήση στην γεωπολιτίζουσα, αλλά τελικώς γεωστρατηγίζουσα, «αναλυτικοφανή» και όχι «αναλυτική» του διαδικασία.

III. Κριτική στην νταβουτογλιανή απόπειρα διατυπώσεως του μαθηματικού Τύπου της ισχύος.

Στην προσπάθειά του ο Davutoğlu να ορίσει τις συστημικές ισορροπίες ισχύος ώστε να εντάξει κατόπιν και την Τουρκία σε αυτό και να μελετήσει το γεωστρατηγικό παρόν και το μέλλον της, διατυπώνει έναν ψευδο-μαθηματικό «τύπο εθνικής ισχύος» με απολύτως γενικούς και αποκλειστικά ποιοτικούς συντελεστές, χωρίς να προτείνει -έστω και γενικόλογα- μια διαδικασία ποσοτικοποίησής τους για τις ανάγκες του μελλοντικού Υποδείγματός του. Επίσης από πλευράς καθαρά μαθηματικού φορμαλισμού, αυτός ο δήθεν μαθηματικός τύπος είναι γραμμένος μόνο για να καλύψει ένα «οπτικό-αισθητικό» αποτέλεσμα, εφόσον π.χ. το γινόμενο οσωνδήποτε πραγματικών αριθμών [αν υποθέσουμε ότι τα ΣΝ (Στρατηγική Νοοτροπία), ΣΣ (Στρατηγικός Σχεδιασμός) και ΠΒ (Πολιτική Βούληση) μπορούν να εκφραστούν ως πραγματικοί αριθμοί, δηλ υποσύνολα του (\mathbb{R}_0^+)] πολλαπλασιαζόμενοι με ένα άθροισμα εντός παρενθέσεως, δεν χρειάζεται το ίδιο να τεθεί εντός παρενθέσεως! Από την άλλη

¹³ A. Davutoğlu, “The Clash of Interests: An Explanation of the World (Dis)Order”, *Perceptions Journal of International Affairs*, Vol. 2, No.4, Dec. 1997-Feb. 1998, p. 1. Βλ. επίσης W. Thomson, *On Global War: Historical-Structural Approaches to World Politics*, Columbia: University of South Carolina Press, 1988, p.: 7.

¹⁴ βλ. Ι. Θ. Μάξης, *Η Γεωπολιτική: Η Θεωρία και η Πράξη*, ΕΛΙΑΜΕΠ/Παπαζήσης, Αθήνα 2002, σ. 37.

πλευρά, απαιτείται να προτείνει μια μέθοδο ποσοτικοποίησης των όρων, π.χ: Στρατηγική Νοοτροπία, Στρατηγικός Σχεδιασμός και Πολιτική Βούληση. Δεν θεωρούμε αδύνατο κάτι τέτοιο. Άλλωστε στη Συστημική Ανάλυση που πρεσβεύουμε, ποσοτικοποιούμε ανάλογα μεγέθη (πάντα με τις δέουσες επιφυλάξεις φυσικά). Απλώς θεωρούμε ότι η πρόταση ποσοτικών μεθόδων για την μετατροπή των ανωτέρω συντελεστών ήταν απαραίτητη. Από την άλλη πλευρά, δεν παρουσιάζεται κάποιος θεωρητικός προβληματισμός σχετικά με το μέγεθος της «ισορροπίας της ισχύος» που υποφώσκει σε όλο το έργο του Νταβούτογλου. Θα ανέμενε λοιπόν κανείς, να κατατεθεί από τον συγγραφέα, εφόσον επιθυμεί να ομιλήσει θεωρητικά για παραμέτρους ισχύος και στρατηγικό σχεδιασμό, μια παρουσίαση σχετικά με το επιστημολογικό πρόβλημα που εμφανίζει ο όρος «ισορροπία της ισχύος», όπως και το ζήτημα του ορισμού της «ισορροπίας της ισχύος» στο πλαίσιο της παραδοσιακής «κατανοησιαρχικής» προσεγγίσεως το οποίο είναι θεμελιώδες και για τον ίδιο τον Davutoğlu. Ιδιαίτερα όταν η αντίληψη αυτή¹⁵ χαρακτηρίζει μέχρι σήμερα τις θεωρήσεις της ολότητας σχεδόν των πολιτικών, των θεωρητικών, αλλά και των σκεπτομένων πολιτών.

IV. Περί της σαφειάς... ασάφειας του ορισμού της ισχύος και ποιά η θεωρητική επιλογή Νταβούτογλου περί αυτής.

Οφείλουμε λοιπόν, προς αρσιν της θεωρητικής θεμελιώσεως των ισχυρισμών μας, αλλά και διαφωτίσεως του μη απολύτως και εμβριθώς εξειδικευμένου αναγνώστη, να τονίσουμε ότι αποτελεί θέσφατο της διεθνολογικής κοινότητας το γεγονός ότι δεν υπήρξε σοβαρή επιστημονική επεξεργασία της ορολογίας και της σημασιολόγησής της εννοίας της «ισορροπίας της ισχύος» και «έχει ασκηθεί έντονη κριτική στον όρο ισορροπία δυνάμεων με την αιτιολογία ότι προκαλεί σοβαρή αιτιολογική σύγχυση¹⁶» έτσι ώστε ο Ernst Haas να αναφέρει με απόγνωση ότι: «Δεν θα υπήρχε καμία δυσκολία στη διεξαγωγή αυτής της εργασίας εάν ο όρος 'ισορροπία ισχύος' ήταν υπεράνω φιλολογικών, σημασιολογικών και θεωρητικών ασαφειών. Δυστυχώς όμως δεν είναι.¹⁷ Ο όρος ορίζεται διαφορετικά από διαφορετικούς συγγραφείς δεν καθορίζεται όμως επακριβώς από κανέναν ενώ αποτελεί τελικώς την κεντρική αντίληψη σε πολλές και εντελώς διαφορετικές θεωρίες διεθνών σχέσεων¹⁸»¹⁹. Ο Haas υπενθυμίζει ακόμη ότι ο Morgenthau, ο οποίος ήταν ο εισηγητής, χρήστης και κατ' εξοχήν

¹⁵ Σ.Σ.: Δεν είμαστε σε θέση να την ονομάσουμε «Θεωρία της Ισχύος» για λόγους ελλείψεως επιστημονικής βάσεως, όπως έχουμε ήδη αποδείξει και θα συνεχίσουμε να αποδεικνύουμε.

¹⁶ James E. Dougherty & Robert L. Pfaltzgraff, Jr. *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων*, Α' Τόμος, Εκδ. Παπαζήση, 1992, σ. 54.

¹⁷ Σ.Σ.: Η υπογράμμισή δική μου.

¹⁸ Σ.Σ.: Η υπογράμμισή δική μου.

¹⁹ Ernst Haas, "The Balance of Power: Prescription, Concept or Propaganda?", *World Politics*, vol. 5, 1953, p. 442.

υποστηρικτής του όρου «ισορροπία ισχύος», και ένας εκ των θεωρητικών «ινδαλμάτων» του Davutoğlu, δηλώνει ότι ο όρος φέρει τουλάχιστον τις εξής σημασίες:

- i) μια πολιτική η οποία αποσκοπεί σε μια συγκεκριμένη κατανομή της ισχύος,
- ii) περιγραφή οιαδήποτε καθεστώτος σχέσεων στη διεθνή πολιτική
- iii) ένα περίπου ισότιμο καθεστώς κατανομής δυνάμεων σε διεθνές επίπεδο και
- iv) ένας όρος για να περιγράφεται η οποιαδήποτε κατανομή δυνάμεων σε επίπεδο διεθνών σχέσεων²⁰.

Ο ίδιος ο E. Haas διακρίνει τουλάχιστον... οκτώ (!) διαφορετικές σημασίες στη χρήση του όρου, από τις οποίες ο Davutoğlu, φαίνεται να υιοθετεί μια σύνθεση των κατωτέρω τριών:

i) την **Ισορροπία ως «Ηγεμονία» (Hegemony) ή επιδίωξη ηγεμονίας**, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του Nicholas Spykman²¹, ο οποίος επίσης αντιλαμβανόταν την ισορροπία ισχύος ως υπαινισσόμενη την αναζήτηση της ηγεμονίας. Η θέση του Spykman ότι όλα τα κράτη αναζητούν μία ηγεμονική θέση κι ως εκ τούτου βρίσκονται σε μία περισσότερο ή λιγότερο συνεχή αντιπαράθεση το ένα με το άλλο, έχει -κατά τον Haas- ως φυσική συνέπεια το γεγονός ότι αν σταματήσει λίγο πριν τον ολοκληρωτικό πόλεμο, οφείλει να καταλήξει σε κάποιο είδος ισορροπίας. Ωστόσο, όπως συμπεραίνει ο Haas παραθέτοντας το κατωτέρω απόσπασμα του Spykman, η τελευταία, δεν δύναται ποτέ να είναι σταθερή, διότι οι πολιτικοί δεν αναζητούν την «ισορροπία», αλλά την ηγεμονία. Γράφει χαρακτηριστικά ο Spykman στο συγκεκριμένο σημείο: *«Είναι αλήθεια ότι τα κράτη ενδιαφέρονται μόνο για μία ισορροπία προς όφελός τους. Στόχος τους είναι όχι η ισορροπία, αλλά ένα ευρύ περιθώριο. Δεν υπάρχει πραγματική ασφάλεια στο να είσαι τόσο ισχυρός, όσο και ένας δυνάμει εχθρός. Η μόνη ασφάλεια βρίσκεται στο να είναι λίγο ισχυρότερος. Δεν υπάρχει δυνατότητα δράσης αν η ισχύς κάποιου ελέγχεται πλήρως. Υπάρχει η πιθανότητα άσκησης θετικής εξωτερικής πολιτικής μόνο σε περίπτωση ύπαρξης ενός περιθωρίου ισχύος που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ελεύθερα. Όποια κι αν είναι η θεωρία και η εκλογίκευση, πρακτικό σκοπό αποτελεί η διαρκής βελτίωση της σχετικής θέσης ισχύος του ίδιου του κράτους. Η επιθυμητή ισορροπία είναι αυτή που εξουδετερώνει τα υπόλοιπα κράτη, αφήνοντας το κράτος ελεύθερο να διαδραματίσει το ρόλο της αποφασιστικής δύναμης και της αποφασιστικής φωνής».*²²

ii) την **Ισορροπία ως «Πολιτική Ισχύος (Power politics)»** εν γένει ²³ Εκεί ο E. Haas αναφέρει, παραπέμποντας στον L. Bücher, πως σε πολλές ευκαιρίες τα κείμενα καταδεικνύουν ότι *«Η πάλη για*

²⁰ όπ. αν., p.445. Παραθέτω: “...1) a policy aimed at bringing about a certain power distribution; 2) a description of any actual state of affairs in international politics; 3) an approximately equal distribution of power internationally; and 4) a term describing any distribution of political power in international relations”.

²¹ Nicholas Spykman, *America's Strategy in World's Politics*, New York, 1942, pp. 21-25 in Ernst Haas, όπ. αν., p. 450.

²² N. Spykman, *America's Strategy in World Politics*, New York, 1942, σσ. 21-25.

²³ L. Bücher, “Über politische Kunstausdrücke. II. Politisches Gleichgewicht”, *Deutsche Revue*, xii, 1887, pp. 336-338 in Haas, όπ. αν., p. 451.

την ισορροπία ισχύος πράγματι αποτελεί μία διαπάλη για ισχύ».²⁴ Συμπεραίνει ότι στις περιπτώσεις αυτές «Η ισχύς, η πολιτική αμιγούς ισχύος, η *Realpolitik*, και η ισορροπία ισχύος σε αυτό το σημείο συγχωνεύονται σε μία έννοια, αυτήν που θέλει την επιβίωση του κράτους στα πλαίσια ενός ανταγωνιστικού διεθνούς κόσμου να απαιτεί τη χρήση της ισχύος δίχως ηθικούς φραγμούς. Ο Λόρδος Bolingbroke, στο συναρπαστικό του έργο *Letters on the Study and Use Of History*, εξέφρασε παρόμοιες απόψεις. Κατ' ουσίαν, υπεστήριξε ότι η έννοια της ισορροπίας ισχύος απετέλεσε απλώς ένα εξαιρετικά πρακτικό επινόημα, μέσω του οποίου, τα κράτη της Ευρώπης θα μπορούσαν να καθορίσουν πότε να συνδυάσουν τις δυνάμεις τους σε αμυντικές συμμαχίες ενάντια σε όποιο κράτος έμοιαζε να επιδιώκει την ηγεμονία, να “θέσει υπό κίνδυνο τις ελευθερίες τους”, τουτέστιν να τα απορροφήσει. Εφόσον η εν λόγω επιθυμία θεωρούνταν εγγενής τόσο στη Γαλλία, όσο και στην Αυστρία ανά πάσα στιγμή, η ισορροπία ισχύος λαμβάνει την έννοια του οποιουδήποτε συνδυασμού δυναμέων προκειμένου να εμποδιστεί η «επίθεση».²⁵

Αυτή η διατύπωση του όρου συχνά επεκτείνεται προκειμένου να συμπεριλάβει όλους τους παράγοντες που συντελούν στην κρατική ισχύ και κυρίως τις στρατιωτικές εγκαταστάσεις, τις στρατιωτικές δυνατότητες και τις στρατηγικές θέσεις.

iii) την **Ισορροπία ως έναν «Παγκόσμιο Νόμο της Ιστορίας (Universal Law of History)»**.²⁶ Την σημασιολογική αυτήν ομάδα ο Haas την οριοθετεί με παραδείγματα από το έργο των *John Basset Moore, Frederick L. Schuman, H. Morgenthau, J. - J. Rousseau, Friedrich Ratzel, I. Donnadieu και A. Sorel*²⁷. Εκεί αναφέρει διεξοδικώς: «Ο John Basset Moore κάποτε έγραψε ότι: “Αυτό που καλείται ισορροπία ισχύος είναι απλώς μία εκδήλωση του αρχέγονου ενστίκτου της «αυτοάμυνας», το οποίο τείνει να παραγάγει συνδυασμούς σε όλες τις ανθρώπινες σχέσεις, τόσο τις εθνικές, όσο και τις διεθνείς, και εκδηλώνεται πολύ συχνά μέσω της επιθετικότητας. Ο εμφύλιος πόλεμος των Ηνωμένων Πολιτειών δεν ήταν η μοναδική απόρροια ενός ανταγωνισμού για την ισορροπία ισχύος, αλλά είναι ευρέως γνωστό ότι κάποιες περιοχές της χώρας έχουν βρεθεί και παλαιότερα σε μόνιμες γενικές σχέσεις αμοιβαίας υποστήριξης, εξαιτίας ενός σταθερού κοινού συμφέροντος για ένα και μόνο ζήτημα”.²⁸

Έτσι συμπεραίνει ότι²⁹ αφετηρία των εν λόγω χρήσεων είναι και πάλι η υποτιθέμενη

²⁴ Bucher, *ό.π.*, σσ. 336, 338 in Haas, *ό.π. αν.*, p. 451.

²⁵ Bolingbroke, *ό.π.*, σσ. 249, 258, 266, 291, W.T.R. Fox, *The Super Powers*, New York, 1944, σσ. 161^{ff}.

²⁶ John Basset Moore, *International Law and Some Current Illusions*, New York, 1924, p.310.

²⁷ Βλ. 1) F. L. Schuman, *International Politics*, New York, 1941, pp. 281^{ff}. 2) H. Morgenthau, *Politics Among Nations*, New York, 1948, *passim*. 3) F. Ratzel, *Politische Geographie*, Munich, 1903, *passim* και F. Ratzel, *Ο Ζωτικός Χώρος (Der Lebensraum)*, Πρόλογος-Εισαγωγή Ι. Θ. Μάζης, εκδ. Προσκήνιο-Σιδεράτος, σσ. 52-56 και 124-134.

²⁸ J.B. Moore, *International Law and Some Current Illusions*, New York, 1924, σ. 310.

²⁹ Πρβλ. Ernst Haas, “The Balance of Power: Prescription, Concept or Propaganda?”, *World Politics*, vol. 5, 1953, pp. 452-455

αναπόφευκτη και φυσική διαπάλη μεταξύ των κρατών για υπερίσχυση και η εξίσου φυσική αντίσταση σε τέτοιου είδους απόπειρες. Δεδομένων των δύο αυτών θεωρήσεων, προκύπτει ότι όσο συνεχίζουν να βρίσκονται σε ισχύ, διαπιστώνεται η τάση ύπαρξης μίας “ισορροπίας” μεταξύ κρατών που αναζητούν την επέκταση και εκείνων που αντίκεινται σε αυτήν την αναζήτηση. Στην εκδοχή της ισορροπίας του Frederick L. Schuman, υφίσταται η τάση σε όλα τα ρεβιζιονιστικά κράτη να συντάσσονται ενάντια σε εκείνους που δείχνονται ανυπόμονοι να διατηρήσουν τις κρατούσες συνθήκες.

Αναφορικός με την περίπτωση του καθηγητή Morgenthau σημειώνει ότι συμφώνως προς την άποψη του αμερικανού ρεαλιστή θεωρητικού τα “ιμπεριαλιστικά” κράτη τείνουν να παρατάσσονται ενάντια σε εκείνα που υπερασπίζονται το *status quo*, παράγοντας κατ’ αυτόν τον τρόπο μία ισορροπία.³⁰ Συνεπώς, συχνά είναι έμφυτη σε αυτή τη διατύπωση η θεώρηση της Ευρώπης ως ενός μεγάλου «συνασπισμού» υπό ομοιογενείς ηθικές αρχές και θρησκεία, καθώς και υπό τους κανόνες του διεθνούς δικαίου. Ομοίως, η διαπάλη για την ισορροπία ισχύος αποτελεί μέρος του εν λόγω συστήματος και τείνει προς τη διατήρηση της ισορροπίας ισχύος, αποφεύγοντας την ηγεμονία ενός και μόνο μέλους. Ασφαλώς, σε αυτήν τη διατύπωση εντοπίζεται συχνότερα η αναλογία της μηχανικής ισορροπίας. Εκεί μνημονεύει την άποψη του Ρουσσώ ότι «*Τα έθνη της Ευρώπης σχηματίζουν μεταξύ τους σιωπηρά ένα έθνος... Το παρόν σύστημα της Ευρώπης διαθέτει ακριβώς το βαθμό σταθερότητας που το διατηρεί σε μία διαρκή κατάσταση κίνησης δίχως να το διαταράσσει. Η ισορροπία που υπάρχει στην ισχύ αυτών των αποκλιόντων μελών της ευρωπαϊκής κοινωνίας αποτελεί περισσότερο φυσικό, παρά τεχνητό έργο. Διατηρείται δίχως προσπάθεια, κατά τέτοιον τρόπο, ώστε αν κλίνει από τη μία πλευρά, επανέρχεται πολύ σύντομα από την άλλη... Αυτό το σύστημα της Ευρώπης διατηρείται από την συνεχή επαγρύπνιση η οποία παρατηρεί όλες τις διαταραχές στην ισορροπία ισχύος*».³¹

Στην περίπτωση του Ratzel, ο Haas θεωρεί πως ο γερμανός Γεωγράφος/Γεωπολιτικός προσέδωσε σε αυτήν την άποψη ένα γεωγραφικό προσανατολισμό, ισχυριζόμενος ότι κατά τη διάρκεια της «νεανικής περιόδου» των κρατών, λαμβάνει χώρα μία συνεχής διαδικασία διαστολής και συστολής σε έναν δεδομένο Raum (χώρο), καταλήγοντας σε μία φυσική ισορροπία μεταξύ των νεαρών ανταγωνιστών.³² Είτε στα πλαίσια αυτής της εκδοχής ή χωρίς το όφελος των γεωπολιτικών εννοιών, η θεωρία είναι ευρέως υποστηριζόμενη, ανταποκρινόμενη περίπου σε αυτό που ο καθηγητής Wight αποκαλεί «στατική ισορροπία ισχύος». Έχει γίνει εκτενής αναφορά σε αυτήν από τον Donnadieu, ο οποίος ισχυρίστηκε ότι «*Η μοίρα παίρνει μαζί της εκείνον που συναινεί και παρασύρει εκείνον που*

³⁰ Morgenthau, *ό.π.αν.*, passim. Επίσης, F.L. Schuman, *International Politics*, New York, 1941, σσ. 281ff.

³¹ J.J. Rousseau, *Extrait du projet de paix perpetuelle de M. l'abbé de Saint-Pierre*, όπως αναφέρεται στο Donnadieu, *ό.π.*, σσ.9-10.

³² F. Ratzel, *Politische Geographie*, Munich, 1903, όπως αναφέρεται στο Kaeber, *ό.π.*, s. 4.

αρνείται!»), όπως είπε ο Rabelais. Είναι λοιπόν προφανής η άποψη ότι για την προσέγγιση αυτή της ισορροπίας της ισχύος, αυτή αποτελεί μία εξ αυτών των αναγκαστικών δυνάμεων. Με άλλα λόγια, πρόκειται για την έκφραση ενός νόμου στη ζωή των εθνών.³³

Ενώ για την περίπτωση του Albert Sorel, ο Haas θεωρεί ότι η εκδοχή του παγκόσμιου νόμου υπέστη περαιτέρω επεξεργασία. Εν πρώτοις, ο Sorel δεν ισχυρίστηκε την “οικουμενικότητα” της αρχής, αλλά περιόρισε την εφαρμογή της στην Ευρώπη του παλαιού καθεστώτος (ancien régime), κατα τη διάρκεια του οποίου, η πολιτική μεταξύ των ανωτάτων αρχόντων θεωρούνταν εξ ολοκλήρου απαλλαγμένη από ιδεολογικές ορίζουσες. Επιπλέον, ενώ αντιμετώπισε τις πολιτικές της ισορροπίας ισχύος ως “φυσικές” και σε μεγάλο βαθμό ενστικτώδεις, παραδέχτηκε εν τούτοις, ότι η πρακτική της εξισορρόπησης αποτελούσε το αποτέλεσμα λογικών αποφάσεων βασιζόμενων στην αρχή του *raison d'état*. Για τον Sorel, η πολιτική δράση αποτελεί το αποτέλεσμα της επιθυμίας για “εξουσία κατόπιν δράσης”, της απληστίας και του φθόνου. Η επέκταση συνιστά το πολιτικό κίνητρο το οποίο αποτελεί το κλειδί για την κατανόηση των διεθνών σχέσεων. Και το *raison d'état* “κυριαρχεί σε όλες τις καταστάσεις στις οποίες κάποιος νιώθει αρκετά ισχυρός προκειμένου να ακολουθήσει με ατιμωρησία τις πολιτικές που προτείνονται από αυτόν. Αποτελεί την έμπνευση για τις ίδιες σκέψεις στη Βιέννη και το Βερολίνο. Οι νεαροί κυβερνήτες και μελλοντικοί υπουργοί μαθαίνουν γι' αυτό. Ο Sorel υποστηρίζοντας την άποψή του θυμίζει ένα απόσπασμα από το *Institutions politiques* του Bielfeld: «Σε οποιαδήποτε κατάσταση κι αν βρεθεί ένα κράτος, η θεμελιώδης αρχή του *raison d'état* παραμένει αναλλοίωτη. Η εν λόγω αρχή, η οποία γίνεται αποδεκτή από όλα τα παλαιά και σύγχρονα έθνη, προβλέπει ότι η ευημερία του λαού θα πρέπει πάντοτε να αποτελεί τον υπέρτατο νόμο». Και συμπληρώνει τα επιχειρήματά του με τη φράση ενός Αυστριακού διπλωμάτη, το 1791 ο οποίος φέρεται ειπών ότι οι «μεγάλες δυνάμεις θα πρέπει να συμπεριφέρονται μόνο εν αρμονία με το *raison d'état*. ... Το συμφέρον θα πρέπει να υπερνικά κάθε είδος αποστροφής, όπως κι αν αυτή εκφράζεται».

Ο Sorel υποστηρίζει ακόμη, κατά τον Haas, ότι οι ίδιες οι υπερβολές των ανεξέλεγκτων και επιθετικών δογμάτων του *raison d'état* καταλήγουν στην αντιπαράθεσή τους: μετριοπάθεια, προθυμία για συνέχιση της επέκτασης όταν το αντίτιμο είναι μικρό, και προθυμία για συμμόρφωση στις συνθήκες αν δεν συνεπάγεται κάποια υπερβολική θυσία. Ο Sorel συνοψίζει τους εν λόγω περιορισμούς υπό τους όρους του «αυτονοήτου συμφέροντος (*intérêt bien entendu*)» και υποστηρίζει ότι σε περίπτωση εφαρμογής τους, καταλήγουν σε μία ισορροπία ισχύος. Γράφει χαρακτηριστικά: «Η σύγκλιση των φιλοδοξιών αποτελεί το όριο στην επέκταση. Εφόσον δεν υπάρχουν πλέον εδάφη προς

³³ L. Donnadieu, *Essai sur la théorie d'équilibre*, Paris, 1900, σ. xx. Βλ. επίσης την περιγραφή του Sir Eyre Crowe στο διάσημο κρατικό έγγραφο του 1907, στο οποίο κυριαρχεί η προσέγγιση του «παγκόσμιου νόμου».

διεκδίκηση στην Ευρώπη, ένα κράτος μπορεί να εμπλουτιστεί μόνο εις βάρος των γειτόνων του. Ωστόσο, όλες οι δυνάμεις έχουν συμφωνήσει να μην επιτρέπουν σε ένα κράτος ανάμεσά τους να ανέλθει εις βάρος των άλλων. Εκείνος που εγείρει αξιώσεις διεκδικώντας το ρόλο του λέοντα, πιθανότατα θα δει τους αντιπάλους του να συνασπίζονται εναντίον του. Όθεν, προκύπτει μεταξύ των μεγάλων κρατών ένα είδος κοινωνίας βασισμένης σε ένα κοινό ενδιαφέρον, ήτοι τη διατήρηση των κεκτημένων, την απολαβή κέρδους ανάλογα με την δέσμευση που αυτά αναλαμβάνουν και την εμπόδιση όλων των συνασπισμένων κρατών να ορίζουν το δίκαιο για τα υπόλοιπα».³⁴

Και κατόπιν τούτων, ο Haas καταλήγει στο συμπέρασμα ότι: «η ισορροπία ισχύος λαμβάνει την έννοια της ενστικτώδους αντίθεσης απέναντι στην αιτιολογημένη θέση του *raison d'état*. Η ανεπίγνωστη μετριοπάθεια περιορίζει προσωρινά την προμελετημένη απληστία. Κατ' αυτόν τον τρόπο, δημιουργείται μία γενική διαλεκτική των σχέσεων ισχύος, στα πλαίσια της οποίας οι ισορροπίες ισχύος διαδραματίζουν ένα σαφή ρόλο. Ωστόσο, καμία ισορροπία δεν είναι μόνιμη και είναι υποκείμενη στην αλλαγή ανά πάσα στιγμή. Δεν εγγυάται ούτε την ειρήνη, ούτε το δίκαιο. Κατ' ουσίαν, συνεπάγεται τον πόλεμο και τις καταστροφές του, όποτε, ένα πρώην κράτος-αντίβαρο, αποκτά επαρκή ισχύ προκειμένου να προβάλει μία πρόκληση στην ίδια την ισορροπία την οποία κλήθηκε να διατηρήσει»³⁵.

Η νταβουτογλιανή ανάλυση, όπως αυτή παρουσιάζεται στην *Εισαγωγή* του και η χρησιμοποιούμενη ορολογία για την έννοια των «φυσικών» και «πολιτικών συνόρων», αλλά και η έννοια της «Mittellage/Κεντρικής στρατηγικά Περιοχής/coren areas» και του «αγώνα για Χώρο/Kampf um Raum» των ανταγωνιζόμενων εθνικο-κρατικών δρώντων μας αναγκάζουν να κατανοήσουμε ότι ο συγγραφέας κινείται στο χώρο των ρατσελιανών θεωριών περί Ζωτικού Χώρου/Lebensraum³⁶. Η επιμονή του στις έννοιες του ιστορικού και γεωγραφικού βάθους, όπου μάλιστα υπαγάγει το δεύτερο ως υποσύνολο στο πρώτο είναι η πιστή αντιγραφή της 3ης Αρχής περί φύσεως του κράτους του Ράτσελ, ο οποίος υποστηρίζει ότι: «Το γεωγραφικό και ιστορικό περιβάλλον χαρακτηρίζει τους ανθρώπους, τους καταγόμενους από ένα συγκεκριμένο κράτος». Είναι σαφής η άρρηκτη, κατά τον Ράτσελ, σχέση μεταξύ ιστορίας-πολιτισμού, γεωγραφικού φυσικού χώρου και λαού ενός κράτους, όταν ο γερμανός γεωγράφος, γράφει στο έργο του *Πολιτική Γεωγραφία (Politische Geographie)*: «όταν μιλούμε για την πατρίδα μας, προσθέτουμε στην έννοιά της αφενός μεν ό,τι αποτελεί ανθρώπινο δημιούργημα, αφετέρου δε τις μνήμες που βρίσκονται εκεί βαθειά ριζωμένες. Έτσι, μια ουσιαστικά και

³⁴ A. Sorel, *L'Europe et la Révolution française*, Paris, 1908, σσ. 19-20, 30-35.

³⁵ Πρβλ. Ernst Haas, "The Balance of Power: Prescription, Concept or Propaganda?", *World Politics*, vol. 5, 1953, pp. 452-455

³⁶ Friedrich Ratzel, (Ι. Θ. Μάζης, επιμ.-Εισαγωγή), *Ο Ζωτικός Χώρος*, εκδ. Προσκήνιο-Σιδεράτος, Αθήνα, 2001.

αρχικά γεωγραφική έννοια με την αυστηρή σημασία του όρου [φυσικο-γεωγραφική], μετατρέπεται σε πνευματικό και συναισθηματικό δεσμό μεταξύ των κατοίκων αυτού του τόπου και της Ιστορίας τους».³⁷

Επίσης στο ίδιο κείμενο της Εισαγωγής του, ο Davutoğlu, μιλώντας για «όραμα των γεωπολιτικών ορίων/frontiers» και για την «ευέλικτη/ελαστική ζώνη/παραμεθόριο ζώνη³⁸/belt, ανάλογα με τις αλλαγές κυριαρχίας», υπονοεί σαφώς και επανεισάγει την ρατσελιανή έννοια της «Raumsinn/της αίσθησης του Χώρου» αλλά χρησιμοποιώντας τον όρο στα... αγγλικά και όχι στα γερμανικά, όπως θα έπρεπε, ώστε να διακρίνεται η γεννητική καταγωγή του. Εάν άφηνε τον γερμανικό ρατσελιανό αλλά και χαουσοφερριανό όρο «Grenzen/όρια», τα πράγματα στο κείμενό του θα ήταν πολύ πιο καθαρά.³⁹ Ο Haushoffer άλλωστε θεωρεί ότι τα Σύνορα αποτελούν «βιογεωγραφικές οντότητες μη δεσμευόμενες από νομικούς περιορισμούς». Την ίδια βιογεωγραφική προσέγγιση υιοθετεί, εξ αρχής και ο Davutoğlu εκκινώντας από το αρχικό κείμενο της Εισαγωγή του.

Ο Haushoffer θεωρώντας ότι η ζωή δεν μπορεί να υποτάσσεται σε αναχρονιστικούς κανόνες οι οποίοι παρεμποδίζουν τη φυσική της εξέλιξη, εκτιμά ότι τα σύνορα είναι ευαίσθητα στην **εσωτερική «πίεση» ενός έθνους (Volksdruck)**⁴⁰ ιδίως όταν αυτό είναι ανεπτυγμένο και με τάσεις συνωστισμού, όπως η Γερμανία. Η μεθοριακή θεωρία του γερμανού γεωγράφου πρεσβεύει την ελαστικότητα/ευελιξία των συνόρων: Τα σύνορα δεν είναι απλές γραμμές που καθορίζουν την κρατική επικράτεια, αλλά «ευρύτερες ελαστικές/ευέλικτες ζώνες (ευέλικτες belt, κατά τον Davutoğlu) ζωτικών συμφερόντων και δικαιωμάτων».

Ο Davutoğlu υποστηρίζει ακριβώς τις ίδιες θέσεις στην Εισαγωγή του από θεωρητικής απόψεως και σε όλο του το πόνημα από πλευράς εφαρμογής των αρχών αυτών για το νεο-οθωμανικό του πρότυπο. Είναι πολύ χαρακτηριστικό το τμήμα εκείνο του εισαγωγικού του κειμένου στο οποίο αναφέρει: «Οι δυνάμεις που δεν αντιμετωπίζουν σε αυτού του είδους τα ανοίγματα, σοβαρά εμπόδια στις γραμμές στρατηγικής τους επέκτασης, εγκαθιδρύουν μια ενότητα μεταξύ των κεντρικών περιοχών (Σ.Σ.: Mitellage) και των νέων ζωνών (Σ.Σ.: belts) χαρακτηριζόμενη από στρατηγική συνέπεια. Υπάρχει μεταξύ των κεντρικών περιοχών, των γεωπολιτικών/γεωπολιτισμικών ορίων και των πολιτικών συνόρων ορισμένων χωρών **μια φυσική αρμονία**⁴¹ και μια φυσική διαχωριστική γραμμή (Σ.Σ.: φυσικό όριο) με

³⁷ Friedrich Ratzel, *Politische Geographie*, München, Leipzig, Oldenburg, 1903, s. 3 in Friedrich Ratzel, *Géographie Politique*, (Charles Hussey, dir.), Editions Régionales Européennes SA, Dif. Economica, Paris 1988, Pref. de Ch. Hussey, p. 42.

³⁸ Σ. Μάζη: Θεωρώ αυτόν τον όρο ως δοκιμότερον του «belt», διότι είναι και ο ακριβής. Αναφερόμεθα στον ευρύτερο εκείνο χώρο που εκτείνεται από έναν και έναν της «μεθορίου γραμμής» («πολιτικά σύνορα» ή απλώς «σύνορα»)

³⁹ βλ.: A. Davutoğlu, *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής θέση της Τουρκίας, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2010, σσ. 50-51. ("Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu", Küre Yayınları, İstanbul 2004 (18^η έκδοση) [1^η έκδοση 2001])*

⁴⁰ Η υπογράμμιση δική μας.

⁴¹ Η υπογράμμιση δική μας.

τον έξω κόσμο»⁴². Για τις νησιωτικές χώρες, για τις οποίες θεωρεί ότι έχουν φυσιολογικά φυσικά σύνορα με τον έξω κόσμο και τον γειτονικό Ηπειρωτικό Χώρο, γράφει ο τούρκος θεωρητικός: «Τις περιόδους όπου αρχίζει να διακρίνεται μια δύναμη του Ηπειρωτικού Χώρου ή όταν η νησιωτική χώρα εισέρχεται σε μια περίοδο στρατηγικού ανοίγματος (ΣΣ.: εδώ έχουμε την έννοια της χαουσχοφεριανής "πίεσης"(Volksdruck) αυξάνεται το ενδιαφέρον και οι παρεμβάσεις (ΣΣ.: η χαουσχοφεριανή διεκδίκηση "των ζωτικών συμφερόντων και δικαιωμάτων") από τις κεντρικές περιοχές (ΣΣ.: Mitellage) προς τους Ηπειρωτικούς Χώρους...»⁴³. Νομίζω πως καθίσταται απολύτως εμφανής η χαουσχοφεριανή επιρροή και μάλιστα στην χειρότερη, την πλέον επιθετική εκδοχή της, όπως δεν την διανοήθηκε ούτε ο ίδιος ο Haushoffer.

Αναλογίες, σαφέστατες, ακριβείς, συνεπέστατες και διαυγείς σχετικά με την αντίληψή του περί συνόρων, θα βρεί κανείς κι άλλες πολλές στη συγκριτική ανάγνωση της Εισαγωγής (και όχι μόνης) του Davutoğlu και του διασήμου έργου του Karl Haushoffer, *Grenzen in ihrer Geographischen und Politischen Bedeutung (Τα Σύνορα ως προς την Γεωγραφική και Πολιτική τους Σημασία)*, Berlin, 1927. Άλλωστε, όλο το πόνημα του τούρκου διανοητή, μας φέρνει στο νου την αντισλαβική και αντι-αγγλοσαξωνική, αντι-ιμπεριαλιστική γεωπολιτική θεωρία του Haushoffer, και του Γκούντενχοφ Καλλέργη περί Παν-Ασίας και Παν-Ευρώπης. Ο Haushoffer, έχοντας βαθύτατα επιρρεασθεί από τις ιδέες περί Παν-Ασίας και Παν-Ευρώπης του ημετέρου Καλλέργη, πρότεινε την «υπέρβαση των εθνικισμών», όπως ακριβώς και ο τούρκος συνάδελφός του πράττει με το εργαλείο του Ισλάμ, και ήθελε να συμβάλει με το έργο του στην «ανάδυση μεγάλων ηπειρωτικών χώρων οι οποίοι θα διαμορφώνονταν από αλληλέγγυα έθνη», όπως ακριβώς και ο Davutoğlu προτείνει με τον νεο-οθωμανικό χώρο του και το «περί μηδενικών τριβών με τους γείτονες» θεωρητικό του εργαλείο. Επίσης ο Haushoffer επεδίωκε, κατ' απόλυτη, αντίστροφη αλλά ομοιόστοχη αντιστοιχία με τον Davutoğlu, τη συνεργασία Ευρωπαίων, Ρώσων και Ιαπώνων σε μια μεγάλη συμμαχία η οποία θα απέκλειε το Ηνωμένο Βασίλειο και τις ΗΠΑ.

Ο Haushoffer πρέσβευε ότι δεν ήταν δυνατόν η Γερμανία να σεβασθεί τα σύνορα τα οποία της επέβαλλε η Συνθήκη των Βερσαλιών του 1919 διότι όφειλε να είναι μεγάλη δύναμη και να ενοποιήσει όλους τους γερμανούς, ανακτώντας τα φυσικά της σύνορα, δηλαδή τα σύνορα τα οποία θα επιτρέπουν στο γερμανικό Volk (λαό) να ζει και να αναπτύσσεται. Το ίδιο ακριβώς πρεσβεύει και ο Davutoğlu, ο οποίος δεν αποδέχεται τη Συνθήκη της Λωζάννης, ούτε καμμία άλλη Συνθήκη, αλλά θεωρεί ότι οφείλει η Τουρκία να ηγεμονεύσει σε έναν αυτοκρατορικό, χαλιφατικού τύπου νεο-οθωμανικό σχηματισμό,

⁴² βλ.: A. Davutoğlu, *Το Στρατηγικό Βάθος...όπ. αν. σσ. 52-53*

⁴³ βλ.: A. Davutoğlu, *Το Στρατηγικό Βάθος...όπ. αν. σ. 53*

όπου θα ενοποιηθούν όλοι οι τουρκικής ή μη καταγωγής Μουσουλμάνοι του γεωγραφικού συμπλόκου από τον Δούναβη, τα Βαλκάνια, τον Καύκασο, την Κεντρική Ασία και την Ευρύτερη Μέση Ανατολή, ώστε να δυνηθούν να ζήσουν σύμφωνα με την δύναμη και τον διεθνή τους ρόλο. όλα αυτά θα φανούν στις παραγράφους που ακολουθούν.

Ο Davutoğlu αναγνωρίζει την επικαιροποίηση του στρατιωτικού χαρακτήρα του άξονος ΗΠΑ-Ευρασία-Ασία-Ειρηνικός και μάλιστα με την έννοια «που ανέπτυξε κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ο γερμανός γεωπολιτικός επιστήμονας Κ. Haushoffer» εκτιμώντας ότι ο άξονας αυτός «επανέρχεται στην επικαιρότητα με την μορφή των αξόνων της διεθνούς οικονομικής πολιτικής»⁴⁴.

Ο Haushoffer πίστευε ότι ο γεωστρατηγικός έλεγχος της «περιοχής ζεύξεως» μεταξύ Ευρώπης και Ασίας, δηλαδή το Αιγαίο και η Ν/Α Μεσόγειος αποτελεί την κλείδα της Παγκόσμιας κυριαρχίας. Δεν νομίζω να έμεινε σε κάποιον αναγνώστη του νταβουτογλιανού Στρατηγικού Βάθους η ελάχιστη αμφιβολία ότι ακριβώς το ίδιο πρεσβεύει και ο Davutoğlu!

V. Οι αγγλοσάξωνες κλασικοί γεωπολιτικοί και η χρήση τους στην νταβουτογλιανή γεωγραφική-γεωπολιτική προσέγγιση.

Ο Νταβούτογλου, εκτιμά πως παρά το γεγονός ότι στη σύγχρονη γεωπολιτική και γεωστρατηγική συγκυρία, την χαρακτηριζόμενη από την ραγδαία ανάπτυξη του αεροπορικού όπλου και την γεωστρατηγική εκμετάλλευση του εναερίου Χώρου και Διαστήματος και παρά τις γεωπολιτικές προτάσεις Α. Ρ. de Seversky σχετικά με την γεωπολιτική κρισιμότητα της Βόρειας Πολικής «περιοχής αποφάσεως» οι απόψεις του Mahan και το γεωπολιτικό υπόδειγμα του Srykman, διατηρούν απολύτως τη σπουδαιότητά τους. Επίσης, θεωρώντας ότι με την μείξη των δύο υποδειγμάτων (de Seversky-Srykman) πλησιάζει η *Κεντρική Γή ή Ζώνη Αξών*⁴⁵ προς την «περιοχή της αποφάσεως» και εφόσον η Τουρκία διαδραματίζει σημαντικότατο ρόλο στην Ζώνη Άξονα, θα συνεχίσει να διαδραματίζει σημαντικότατο ρόλο και στο νέο πλέγμα. Επίσης προσδίδει μεγάλη σημασία στο Κρηπίδωμα (Rimland)⁴⁶ κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου και της συναφούς αλματώδους αναπτύξεως της

⁴⁴ Α. Νταβούτογλου, *Στρατηγικό Βάθος και η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, Ποιότητα, Αθήνα, 2010, σσ. 709-710 (1^η2001, “*Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu*”, Küre Yayınları, İstanbul 2004 (18^η έκδοση) [1^η έκδοση 2001]).

⁴⁵ Σ.Σ.: Η ελληνική μετάφραση ονομάζει, ατυχώς κατά την κρίση μου, την Ζώνη Άξονα ή Κεντρική Γή ως «ενδοχώρα». Το ζήτημα όμως είναι «ενδοχώρα» τίνος; Άρα απορρίπτω αυτόν τον όρο και προτείνω τη σχετική ορολογία που έχω ήδη προτείνει στην μετάφραση του έργου του Ν. J. Srykman, Επιμέλεια: Ι. Θ. Μάζης), *Η Γεωγραφία της Ειρήνης*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2004, σελ. 15 κ.επ.

⁴⁶ Σ.Σ.: Η ελληνική μετάφραση ονομάζει, ατυχώς κατά την κρίση μου, την Rimland ως «Περίμετρο». Αλλά τίνος πράγματος «περίμετρο»; Εγώ μεταφράζω τη περιοχή αυτή ως «Κρηπίδωμα» διότι αυτή είναι η εντοπιζόμενη από τον Srykman λειτουργίας της ως προς την Κεντρική Γή ή Ζώνη-Άξονα. Βλ. Ν. J. Srykman, Επιμέλεια: Ι. Θ. Μάζης), *Η Γεωγραφία της Ειρήνης*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2004, σελ. 15 κ.επ.

Πυρηνικής Ισχύος, εντοπίζοντας τη σημασία των συγκρούσεων χαμηλής εντάσεως και παρατηρώντας ότι «κατά την περίοδο από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ως το τέλος του Ψυχρού Πολέμου από τις 50 χαμηλής εντάσεως συγκρούσεις, στις οποίες επενέβησαν έμμεσα ή άμεσα οι ΗΠΑ, οι 30 εκδηλώθηκαν στο Κρηπίδωμα...»⁴⁷.

Ο Νταβούτογλου διαπιστώνει ακόμη τις γεωπολιτικές ανακατατάξεις και τις δυναμικές που αυτές προκαλούν πάνω στα νομικά σύνορα που επέβαλε ο Ψυχρός Πόλεμος, μετά το γεωπολιτικό κενό που προκάλεσε η λήξη του με την διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας και διαβλέπει στη φάση αυτή το νέο ρόλο της νεο-οθωμανικής Τουρκίας. Οι νέοι χώροι που αφορούν την τουρκική προβολή ισχύος είναι αυτοί της Κεντρικής Ασίας, της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής των Βαλκανίων, του Καυκάσου και της Νοτιο-Ανατολικής Μεσογείου. Στη μεθοδολογική φάση της ίδιας προσπάθειας ο Davutoğlu δίδει ιδιαίτερη προσοχή στον γεωγραφικό καθορισμό των ορίων των κρισίμων Υποσυστημικών Γεωγραφικών Συμπλόκων συνιστωμένων από εθνοκρατικούς δρώντες, οι οποίοι μοιράζονται τον προαναφερθέντα «Ισλαμικό Πολιτισμό».

Τα Σύμπλοκα αυτά τα καθορίζει περιγράφοντάς τα ως «Γεωπολιτικούς άξονες» που χαρακτηρίζουν, κατά τον ίδιο, τη γεωστρατηγική οπτική της νεο-οθωμανικής Τουρκίας: «Οι τρεις γεωπολιτικοί άξονες οι επηρεάζοντες την Εγγύς Χερσαία Λεκάνη της Τουρκίας [Σ.Σ.:εννοεί την Βαλκανική, την Καυκάσια ζώνη και την Μ. Ανατολή] είναι οι εξής:

i) ο άξονας Μεσοποταμίας-Βασόρας ο οποίος επηρεάζει τον Καύκασο και την Μ. Ανατολή

ii) ο άξονας Αιγαίου-Ανατολικής Μεσογείου⁴⁸ που επηρεάζει τη Βαλκανική και τη Μ. Ανατολή⁴⁹

iii) ο άξονας Δουνάβεως-Δαρδανελίων-Ευξείνου Πόντου, που επηρεάζει τη Βαλκανική και τον Καύκασο. Συνεπώς ο χώρος [Σ.Σ.:ο δακτύλιος] Ευξείνου Πόντος - Αιγαίο- Α. Μεσόγειος - Βασόρα - Μεσοποταμία είναι αυτός που επηρεάζει και τα τρία υποσυστήματα (δηλ. Μ. Ανατολή, Βαλκανική και Καύκασο). Για τούτο κάθε πολιτική μας προς αυτές τις ζώνες πρέπει να αξιολογείται [Σ.Σ.: από την Άγκυρα] εντός του ιδίου συνολικού στρατηγικού πλαισίου. Αυτά τα δεδομένα συνεπώς καθορίζουν και το σύνολο των διμερών μας σχέσεων ασκώντας συγκεκριμένες επιρροές. Για τούτο, αναφορικά με τις διαπεριφερειακές μας αλληλεπιδράσεις, οι σχέσεις Τουρκίας - Ιράκ και Τουρκίας - Συρίας⁵⁰ ορίζονται

⁴⁷ Α. Νταβούτογλου, *Στρατηγικό Βάθος...*, όπ. αν. σ. 179.

⁴⁸ Φαντάζομαι, πως η προοπτική ελέγχου από την Τουρκία του «Άξονος Αιγαίου-Ανατολικής Μεσογείου», όπως την προτείνει ο Σύμβουλος του κ. Ερντογάν δεν αφήνει πολλά περιθώρια παρανοήσεων στην Ελληνική πλευρά... Άλλωστε οι πρόσφατες θέσεις του περί «Καστελορίζου της Μεσογείου» (11-12 Μαρτίου, Αθήνα) επιβεβαιώνουν του λόγου το αληθές!

⁴⁹ Σ.Σ.: Άρα η ζώνη Αιγαίου - Κύπρου, κατά τον κ. Davutoğlu, ως θεμέλιο της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας πρέπει να ελέγχεται από την Άγκυρα. Μάλλον δεν έχομεν χρείαν μαρτύρων!

⁵⁰ Σ.Σ.: έγινε διόρθωση από τον συγγραφέα στο πρωτότυπο κείμενο. Αντιστοιχήθηκαν, όπως έπρεπε, οι σχέσεις Τουρκίας - Ιράκ με τον άξονα Μεσοποταμίας - Βασόρας και Τουρκίας- Συρίας με τον άξονα Ανατολικής Μεσογείου. Στο

διτώς εντός αυτού του στρατηγικού περιβάλλοντος και εδράζονται αντιστοίχως σε δύο διακριτά θεμέλια: το πρώτο αντιστοιχεί στον άξονα Μεσοποταμίας - Βασόρας και το δεύτερο στον άξονα Ανατολικής Μεσογείου»⁵¹.

Αναφορικώς τώρα προς την τουρκική εξωτερική πολιτική στην Κεντρική Ασία, κατά τον Davutoğlu, αυτή οφείλει να λαμβάνει υπ' όψιν τις δυνάμεις του διεθνούς συστήματος και τις ισορροπίες αυτών σε διαφορετικά επίπεδα: Διεθνές, Ηπειρωτικό [εννοεί: ευρωπαϊκό και ασιατικό] και Περιφερειακό». Με το σκεπτικό αυτό αναφέρει ότι: «*Η Τουρκία θα πρέπει, σε παγκόσμιο επίπεδο, να αναδεικνύει και να προβάλλει τον υψίστης σημασίας γεωπολιτικό και γεωοικονομικό ρόλο της στην περιοχή για το NATO και τις Η.Π.Α, καθώς και τη σημασία της για την παρούσα και μελλοντική ισορροπία του παγκοσμίου άξονος Η.Π.Α-Ε.Ε-Ρωσίας. Ομοίως, θα πρέπει να προβάλλει την γεωπολιτική και γεωοικονομική σημασία της για την Ε.Ε, και συγχρόνως να ενισχύει τις ισορροπίες στην Ασία, οι οποίες εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη Ρωσία, την Κίνα και το Ιράν*⁵². Στην ασιατική ήπειρο, η Τουρκία θα πρέπει να αναπτύξει διμερείς σχέσεις και στρατηγικές στον γεωγραφικό άξονα Ανατολής-Δύσης, και πρωτίστως με τη Ρωσία, την Κίνα και την Ιαπωνία».⁵³

Η σχολαστική γεωγραφική αναφορά του Davutoğlu, σε Υποσυστήματα, δεν αφήνει περιθώρια αμφιβολίας για την συστημική μεθοδολογική του προσέγγιση. Από την άλλη πλευρά, δεν αφήνει περιθώρια παρανόησης για τον κυριαρχικό ρόλο που θέλει να διαδραματίσει η χώρα του αναφορικώς με την «γεωστρατηγική διάρρηξη του Rimland», ώστε να είναι κατόπιν σε θέση να διαπραγματεύεται η ίδια η Άγκυρα την ασφάλεια στην Ε.Ε., τις ΗΠΑ, την Ευρασία, την Κεντρική Ασία, την Ανατολική Ασία, την Μέση Ανατολή και την Ινδική Υποήπειρο. Και βεβαίως η ανάμειξη του NATO και των ΗΠΑ στην επιχειρηματολογία του δεν επιτρέπει παρανοήσεις αναφορικά με την μέριμνά του για τη χρήση του Αμυντικού Πυλώνα ανακατανομής ισχύος στο Διεθνές Γεωγραφικό Υπερσύστημα/Υπερσύμπλοκο.

Εντόνως επηρεασθείς, επίσης, από τον Alfred Thayer Mahan, τον πατέρα της αμερικανικής γεωπολιτικής αντιλήψεως περί “Ναυτικών Δυνάμεων”, ο Davutoğlu δίδει έμφαση στη γεωγραφική-γεωπολιτική σημασία των λεγομένων «σημείων ασφυξίας» (chokepoints)⁵⁴. Σημειώνει ότι: «*Η υπάρχουσα γεωγραφική θέση λειτουργεί ως μεγάλο πλεονέκτημα για τον Ισλαμικό Κόσμο [Σ.Σ: δηλ. την*

πρωτότυπο, άνευ προφανώς της θελήσεως του Davutoğlu, ετέθησαν αντιστρόφως.

⁵¹ A. Davutoğlu, *Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu* [Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας], İstanbul 2004 (18^η έκδοση), p.: 398.

⁵² Σημείωση Μάζη; Η αναφορά στο γεωστρατηγικό ενδιαφέρον της Τουρκίας στη Ρωσία, Κίνα και Ιράν, έχουμε ήδη δείξει ανωτέρω (παρ. II.1.1.), ότι είναι καθαρά χαουσοφοριανή.

⁵³ *ibid.*, p.p.: 492-3.

⁵⁴ *Ibid.* Βλ. Και την αντίληψη του Mahan στο: A. Westcott, *Mahan On Naval Warfare*, Boston: Little, Brown, 1948, p.: 77.

Umma], καθιστώντας τον ικανό να ελέγχει τα “σημεία ασφυξίας” τα οποία διαχωρίζουν τις Θερμές Θάλασσες του πλανήτη, ενώ ενέχει επίσης και τον έντονο κίνδυνο της προκλήσεως ενδο-συστημικού ανταγωνισμού»⁵⁵.

Τονίζει επίσης το γεγονός ότι οκτώ (8) από τα δεκα-έξι (16) στρατηγικώς σημαντικότερα “σημεία ασφυξίας”, δηλαδή: η Διώρυγα του Σουέζ, Bab el-Mandeb (η έξοδος από την Ερυθρά Θάλασσα), τα Στενά του Ορμούζ (η έξοδος από τον Περσικό Κόλπο), τα Στενά της Μάλακα, τα Στενά Σούντα (ανάμεσα στη Σουμάτρα και την Ιάβα), τα Στενά Λομπόκ (ανάμεσα στο Μπαλί και τη Mataram) και το Βόσπορο και τα Δαρδανέλια (έξοδοι από τη Μαύρη Θάλασσα) – είναι υπό τον πλήρη έλεγχο ισλαμικών Κρατών, ενώ ένα από αυτά (τα Στενά του Γιβραλτάρ) διαχωρίζει ένα ισλαμικό Κράτος (Μαρόκο) και ένα ευρωπαϊκό (Ισπανία).

Αφού όμως, περιγράφει αρκετά απειλητικά για τον οποιονδήποτε αναγνώστη, την ως άνω πραγματικότητα, αμέσως μετά, αισθανόμενος την ανάγκη να αποσείσει από το Ισλάμ το στίγμα της απειλής (που όμως και ο ίδιος περιγράφει με τα chock-points)... απορρίπτει την άποψη του Huntington, ότι ο Ισλαμικός Κόσμος αποτελεί πρόκληση για τον πυρήνα των Δυτικών Χωρών: «Είναι δύσκολο να ισχυριστεί κανείς ότι ο Ισλαμικός Κόσμος μπορεί να αναπτύξει ανεξάρτητη σφαιρική στρατηγική ως αντισυστημική δύναμη η οποία να χαιρεί ενός είδους δυνάμεως επιλογής στην ανάμειξή της στο Διεθνές Σύστημα. Τα ισλαμικά κράτη, γενικώς, κατατάσσονται πλησίον του πυθμένου της κοινωνικής ιεραρχίας του Διεθνούς Συστήματος»⁵⁶.

VI. Η νταβουτογλιανή θεωρία περί «μηδενικών τριβών με τους γείτονες» και οι περιπτώσεις της Ελλάδος και της Κύπρου στο πλαίσιο των κλασικών γεωπολιτικών του αντιλήψεων και ο χαουσχοφερριανός τους «επαναπροσανατολισμός».

Την θεωρία του περί «μηδενικών τριβών με τους γείτονες», την απεμπολεί κυνικώς ως προς την Ελλάδα, αναφερόμενος στο chock point των Δαρδανελλίων.

1) Για το γεωπολιτικό-γεωγραφικό αυτό σημείο γεωστρατηγικής επιρροής της Τουρκίας επί της Βαλκανικής και του Αιγαίου εντοπίζει δύο γεωστρατηγικώς ανταγωνιστικούς προς την Τουρκία πόλους: την Ελλάδα και την Ρωσία. Ως γεωπολιτικό καταλύτη των ελληνικών γεωστρατηγικών επιδιώξεων στο συγκεκριμένο chock point θεωρεί *expressis verbis* το «Πατριαρχείο του Φαναρίου

⁵⁵ A. Davutoğlu, “The Clash of Interests: An Explanation of the World (Dis)Order”, *Perceptions Journal of International Affairs*, Vol. 2, No.4, Dec. 1997-Feb. 1998, p.: 1. Βλ. επίσης W. Thomson, *On Global War: Historical-Structural Approaches to World Politics*, Columbia: University of South Carolina Press, p.: 8, 1988.

⁵⁶ *όπ. αν.*

(sic!)⁵⁷» το οποίο «με τη μικρή ρωμαίικη κοινότητα επιδιώκει να αποκτήσει οικουμενικό χαρακτήρα (sic!)»⁵⁸. Όσο για τη Ρωσία, θεωρεί ότι με τις διεκδικήσεις της επι των Στενών, «επιχειρεί να ασκήσει επιρροή στους ορθοδόξους Σλαύους στην περιοχή των Βαλκανίων και του Καυκάσου»⁵⁹.

2) Το υπόδειγμα αυτό που έχει κατά νού ο τούρκος ακαδημαϊκός και Υπεξ, είναι σαφές ως προς την Ελλάδα και μάλιστα αναφορικά με τη Θράκη, η οποία αποτελεί κατ' αυτόν, την πύλη επέκτασης της τουρκικής νεο-οθωμανικής επιρροής στη Βαλκανική. Θεωρεί ότι αποτελεί μέρος της «Ζώνης Ασφαλείας που δημιουργήθηκε στην Ανατολική Θράκη κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου» και η οποία «πρέπει να επεκταθεί δυτικότερα με πολυμερείς και διμερείς συμφωνίες που θα συναφθούν σε βαλκανικό επίπεδο.»⁶⁰ Μάλιστα την επέκταση αυτή τη θεωρεί, άκρως ανταγωνιστικά προς την Ρωσία, με όρους απολύτως ψυχροπολεμικούς, ως απαραίτητο στοιχείο για τη δημιουργία «αιγίδων ασφαλείας στην περιφέρεια, ή εκτός της περιφέρειας, που θα έχουν ως στόχο την εξισορρόπηση του ρωσικού παράγοντα στην περιοχή και κυρίως την προετοιμασία ενός σχεδίου πλαίσιο, το οποίο θα εγγυάται την εσωτερική ασφάλεια και την εδαφική ακεραιότητα της Αλβανίας, της Βοσνίας και της Μακεδονίας (sic!)»⁶¹.

3) Αναφορικά με το σχεδιασμό του σχετικά με τα ελληνικά Δωδεκάνησα ο τούρκος Υπεξ είναι σαφής γράφοντας ότι: «Στο σημείο αυτό πρέπει να εναρμονισθεί η γεωπολιτικοστρατιωτική πραγματικότητα με την οικονομικο-πολιτική πραγματικότητα. Με τον ίδιο τρόπο θα πρέπει να αυξηθεί η εξάρτηση των Δωδεκανήσων από την μικρασιατική ηπειρωτική πλάκα...(Σ.Σ.: εννοεί την Τουρκία, δίνοντας και μια γεωλογική διάσταση την οποία σκοπεύει να χρησιμοποιήσει ώστε να απαγορεύσει στο Καστελόριζο να διεκδικήσει ΑΟΖ ή Υφαλοκρηπίδα, έστω και εάν η γεωλογική διάσταση δεν υφίσταται πλέον στην Νέα Συνθήκη για το Δίκαιο της Θαλάσσης του 1982)»⁶²

Τρία θεμελιώδη ερωτήματα γεννώνται από την αποστροφή αυτή του Davutoğlu. Πρώτον: από ποιόν κινδυνεύει η εσωτερική ασφάλεια και η ακεραιότητα των τριών αυτών εθνοκρατικών οντοτήτων; Δεύτερον: Ποιά η επιρροή της Τουρκίας στην μη ολοκλήρωση του αγωγού Ρωσία- Πύργος/Μπουργκάς (Βουλγαρία)-Αλεξανδρούπολη (Ελλάδα-Θράκη); Τρίτον: Πόσο θεωρεί ο Νταβούτογλου, ότι μειώνει τις τριβές της χώρας του με την Ελλάδα η χρήση του ονόματος "Μακεδονία" για την Π.Γ.Δ.Μ.;

Φυσικά, είναι απολύτως κατανοητές υπό το ανωτέρω ομολογημένο γεωστρατηγικό τουρκικό

⁵⁷ Σ.Σ.: Αρνούμενος να το ονομάσει «Οικουμενικό» και να δεχθεί τον Οικουμενικό του ρόλο στην απανταχού του κόσμου Ορθοδοξία.

⁵⁸ Α. Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος...*, Αθήνα, 2010, (ελληνική μετάφραση), σ.201

⁵⁹ Α. Νταβούτογλου, *όπ. αν.*

⁶⁰ Α. Νταβούτογλου, *όπ. αν.*, σ. 202

⁶¹ Α. Νταβούτογλου, *όπ. αν.*, σ. 202

⁶² *όπ. αν.* σ. 235

πλαίσιο, γιατί η Άγκυρα επενδύει σε ναυτικές βάσεις στην Αλβανία, γιατί επιμένει να αναμιγνύεται ως «προστάτιδα δύναμη» των συμφερόντων της Βοσνίας, και γιατί ανεγνώρισε με το όνομα "Μακεδονία" την Π.Γ.Δ.Μ.

Πάντως για μην μείνει η παραμικρή απορία σε κάποιους σχετικά με τις πραγματικές προθέσεις και το πραγματικό νόημα των γραφομένων από τον κ. Νταβούτογλου, σχετικώς με το πως εννοεί τις «μηδενικές τριβές με την Ελλάδα» παραθέτουμε την κατωτέρω αποστροφή του: «Καταβάλλονται προσπάθειες, προκειμένου η Τουρκία να συνηθίσει να ζει κατά τακτά χρονικά διαστήματα εντάσεις με την Ελλάδα και την Συρία, κάτι το οποίο αντιστοιχεί με την προπόνηση ενός παλαιστή βαρέων βαρών για να αντιμετωπίσει κατηγορίες μεσαίων βαρών (sic!)»⁶³. Αυτό έχει ως συνέπεια η χώρα να μην μπορεί να εκμεταλλευθεί το μέγιστο των δυνατοτήτων της. Η Τουρκία πλέον, είναι υποχρεωμένη να αναβαθμισθεί, ώστε, ανερχόμενη σε υψηλότερη κλίμακα, να θεωρήσει τις σχέσεις της με αυτές τις χώρες ως υποδεέστερα στοιχεία ασκώντας έναντι αυτών μόνον πολιτικών αφ' υψηλού (sic!)»⁶⁴.

Αναφορικώς τώρα με τον νταβουτογλιανό στρατηγικό σχεδιασμό, ως προς την Κύπρο, ο κυνισμός της πλέον σκληρής κλασικής σχολής της Geopolitik είναι εμφανέστατος. Παραθέτουμε:

1) «[Οι τελευταίες εξελίξεις έδειξαν ότι] Οι ΗΠΑ δημιουργώντας μια δυναμική σχέση μεταξύ των πολιτικών τους για την Ανατολική Ευρώπη και την Μέση Ανατολή, επιδιώκουν να έχουν υπό έλεγχο το Hinterland της Ευρώπης και να γεμίσουν το κενό γεωπολιτικού πεδίου που εμφανίσθηκε στον άξονα Βαλκανίων-Μέσης Ανατολής μετά την διάλυση της Σοβ. Ένωσης. Το Αιγαίο και η Κύπρος είναι δύο σημαντικά σκέλη, τόσο στην γραμμή Ανατολικής Ευρώπης-Μέσης Ανατολής από άποψη χερσαίας σύνδεσης, όσο και στην γραμμή Αδριατικής-Ανατολικής Μεσογείου-Κόλπου από άποψη θαλάσσιας σύνδεσης»⁶⁵.

2) «[...] Μέσα σε αυτόν τον στρατηγικό σχεδιασμό, το ζήτημα της Κύπρου θα έλθει στο προσκήνιο με πιο ενεργό τρόπο. [...]. Σήμερα, μεταξύ Ανατολικής Ευρώπης-Βαλκανίων-Αδριατικής-Αιγαίου-Ανατολικής Μεσογείου-Μέσης Ανατολής και Κόλπου διαμορφώνεται ένα πεδίο πολύ δυναμικής αλληλεπίδρασης. [...]. Πάνω σε αυτήν την γραμμή που ενοποιεί τα Βαλκάνια με την Μέση Ανατολή θα είναι αναπόφευκτη η ανάπτυξη νέων εφορμήσεων»⁶⁶.

3) «[Τίτλος υποκεφαλαίου] "Ο στρατηγικός γόρδιος δεσμός της Τουρκίας: η Κύπρος". Η Κύπρος,

⁶³ Σ.Σ.: Εξαιρετικά... "ντελικάτη" και άκρως... "ειρηνόφιλη" προσέγγιση, δεν νομίζετε;

⁶⁴ Α. Νταβούτογλου, *όπ. αν.*, σ. 235

⁶⁵ "Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu", Küre Yayınları, İstanbul 2004 (18^η έκδοση) [1^η έκδοση 2001], σ. 174.

⁶⁶ "Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu", Küre Yayınları, İstanbul 2004 (18^η έκδοση) [1^η έκδοση 2001], σ. 175.

που κατέχει κεντρική θέση μέσα στην παγκόσμια ήπειρο, ευρισκόμενη σχεδόν σε ίση απόσταση από την Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική, βρίσκεται μαζί με την Κρήτη επάνω σε μία γραμμή που τέμνει τις οδούς θαλάσσιας διέλευσης. Η Κύπρος κατέχει θέση μεταξύ των Στενών, που χωρίζουν Ευρώπη και Ασία, και της Διώρυγας του Σουέζ, που χωρίζει Ασία και Αφρική, ενώ συγχρόνως έχει την θέση μιας σταθερής βάσης και ενός αεροπλανοφόρου, που θα πιάνει τον σφυγμό των θαλασσιών οδών του Άντεν και του Ορμούζ, μαζί με τις λεκάνες του Κόλπου και της Κασπίας, που είναι οι πιο σημαντικοί οδοί σύνδεσης Ευρασίας-Αφρικής»⁶⁷.

4) «Μια χώρα που αγνοεί την Κύπρο δεν μπορεί να είναι ενεργή στις παγκόσμιες και περιφερειακές πολιτικές. Στις παγκόσμιες πολιτικές δεν μπορεί να είναι ενεργή, διότι αυτό το μικρό νησί κατέχει μια θέση που (μπορεί να) επηρεάζει ευθέως τις στρατηγικές συνδέσεις μεταξύ Ασίας-Αφρικής, Ευρώπης-Αφρικής και Ευρώπης-Ασίας. Στις περιφερειακές πολιτικές δεν μπορεί να είναι ενεργή, διότι η Κύπρος, με την ανατολική μύτη της στέκεται σαν βέλος στραμμένο στην Μέση Ανατολή ενώ με την δυτική ράχη της αποτελεί την θεμέλια λίθο των στρατηγικών ισορροπιών που υπάρχουν στην Ανατολική Μεσόγειο, τα Βαλκάνια και την Βόρειο Αφρική»⁶⁸.

5) «Η Τουρκία, επηρεαζόμενη λόγω θέσεως από πολλές ισορροπίες, είναι υποχρεωμένη να αξιολογήσει την Κυπριακή πολιτική της, βγάζοντάς της από την τουρκο-ελληνική εξίσωση. Η Κύπρος γίνεται με αυξανόμενη ταχύτητα ένα ζήτημα Ευρασίας και Μέσης Ανατολής-Βαλκανίων (Δυτικής Ασίας-Ανατολικής Ευρώπης). Η Κυπριακή πολιτική [της Τουρκίας] πρέπει να τοποθετηθεί σε ένα νέο στρατηγικό πλαίσιο, με τρόπο αρμόζοντα σε αυτό το νέο στρατηγικό πλαίσιο. Στο ζήτημα της Κύπρου, από πλευράς Τουρκίας η σημασία μπορεί να εντοπισθεί σε δύο κύριους άξονες. Ο ένας εξ αυτών είναι ο άξονας της ανθρώπινης αξίας, προσανατολισμένος στην κατοχύρωση της ασφάλειας της μουσουλμανικής τουρκικής κοινότητας, ως αποτέλεσμα της ιστορικής ευθύνης της Τουρκίας. (...)»⁶⁹.

6) «(...) Μια αδυναμία [της Τουρκίας] που [ενδεχομένως] θα φανερωθεί στο θέμα της ασφάλειας και προστασίας της τουρκικής κοινότητας της Κύπρου μπορεί να εξαπλωθεί σαν κύμα στην Δυτική Θράκη και την Βουλγαρία - και μάλιστα ακόμη και στο Αζερμπαϊτζάν και στην Βοσνία. Ο δεύτερος σημαντικός άξονας του Κυπριακού είναι η σημασία που έχει το νησί αυτό από γεωστρατηγικής απόψεως. (...) Ακόμη και αν δεν υπήρχε κανένας μουσουλμάνος Τούρκος στην Κύπρο, η Τουρκία είναι

⁶⁷ «Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu», Küre Yayınları, İstanbul 2004 (18^η έκδοση) [1^η έκδοση 2001], όπ. αν.

⁶⁸ «Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu», Küre Yayınları, İstanbul 2004 (18^η έκδοση) [1^η έκδοση 2001], σ. 176.

⁶⁹ «Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu», Küre Yayınları, İstanbul 2004 (18^η έκδοση) [1^η έκδοση 2001], σ. 178.

υποχρεωμένη να έχει ένα Κυπριακό ζήτημα. Καμμία χώρα δεν μπορεί να μείνει αδιάφορη απέναντι σε ένα τέτοιο νησί, που βρίσκεται μέσα στην καρδιά του ίδιου του ζωτικού της χώρου. (...)»⁷⁰.

7) «Αυτή η γεωστρατηγική σημασία έχει δύο διαστάσεις. Η μία εξ αυτών έχει στενή στρατηγική σημασία και έχει σχέση με τις ισορροπίες Τουρκίας-Ελλάδος και Τ.Α.Β. Κύπρου-Ελληνικού Τμήματος (sic!) στην Ανατολική Μεσόγειο. Η δεύτερη διάσταση της γεωστρατηγικής σημασίας είναι ευρείας στρατηγικής σημασίας και σχετίζεται με την θέση του νησιού μέσα στις παγκόσμιες και περιφερειακές στρατηγικές»⁷¹.

8) «Την Κύπρο δεν μπορεί να αγνοήσει καμμία περιφερειακή ή παγκόσμια δύναμη που κάνει στρατηγικούς υπολογισμούς στην Μέση Ανατολή, την Ανατολική Μεσόγειο, το Αιγαίο, το Σουέζ, την Ερυθρά Θάλασσα και στον Κόλπο. Η Κύπρος βρίσκεται σε τόσο ιδανική απόσταση απ' όλες αυτές τις περιοχές, που έχει την ιδιότητα μιας παραμέτρου που (μπορεί να) επηρεάζει καθεμία απ' αυτές ευθέως. Η Τουρκία, το στρατηγικό πλεονέκτημα που απέκτησε την δεκαετία του 1970 πάνω σε αυτήν την παράμετρο, πρέπει να το αξιοποιήσει όχι ως στοιχείο μιας αμυντικής Κυπριακής πολιτικής με στόχο την διαφύλαξη του στάτους κβο, αλλά ως ένα θεμελιώδες στήριγμα μιας διπλωματικής φύσεως επιθετικής θαλάσσιας στρατηγικής»⁷².

VII. ...και πάλι η γερμανική Geopolitik και οι F. Ratzel και K. Haushoffer.

Η εμμονή του στις ρατσελιανές θεωρητικές προσεγγίσεις οι οποίες είναι, από γεωστρατηγικής πλευράς, απολύτως ρεαλιστικές, γίνεται σαφής και στο σημείο αυτό του γεωστρατηγικού σχεδιασμού του. Και είναι απολύτως λογική η προτίμησή του αυτή, εφόσον τοποθετεί την Τουρκία στο κέντρο του αραβομουσουλμανικού και βαλκανο-μουσουλμανικού κόσμου. Γεωγραφικώς, αυτή η τοποθέτηση στα συγκεκριμένα Υποσυστήματα (Βαλκανίων και Ευρύτερης Μέσης Ανατολής) καθιστά αναγκαία τη θέαση της νεο-οθωμανικής Τουρκίας στο κέντρο της χαουσχοφεριακής Ευραφρικανικής Ζώνης Βορρά-Νότου, ώστε να δύναται η Άγκυρα να ασκήσει την επιρροή της που της προσφέρει δυνητικώς ο ισλαμικός γεωπολιτικός παράγων, προς Βορράν και προς Νότο. Η ρατσελιανή οντότητα που κυριαρχεί στην σκέψη του, εκτός από αυτήν του Lebensraum, είναι εκείνη της Verkehr (κυκλοφορία) και μάλιστα στις χαουσχοφεριακές της προεκτάσεις. Αντιμετωπίζει τις εμπορευματικές μεταφορές, ως μέσω

⁷⁰ «Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu», Küre Yayınları, İstanbul 2004 (18ⁿ έκδοση) [1ⁿ έκδοση 2001], σ. 179.

⁷¹ «Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu», Küre Yayınları, İstanbul 2004 (18ⁿ έκδοση) [1ⁿ έκδοση 2001], σ. 179.

⁷² «Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu», Küre Yayınları, İstanbul 2004 (18ⁿ έκδοση) [1ⁿ έκδοση 2001], σ. 180.

ασκήσεως οικονομικού ελέγχου των πραγματικών οικονομικών ροών και συνεπώς των συναφών τους οικονομικών ροών. Και προχωρεί επεκτείνοντας αυτόν τον έλεγχο ως εργαλείο κυριαρχίας του ελέγχοντος εθνοκρατικού δρώντος επί των υπολοίπων του εκάστοτε Γεωγραφικού συμπλόκου. Ας εξετάσουμε μερικά παραδείγματα:

1) Οι μεταφορικοί και οδικοί άξονες πάσης φύσεως που προτείνει και αναλύει από την Κων/πολη μέχρι την Αδριατική και τον Δούναβη, όπως και από τα Βαλκάνια μέχρι την Μέση Ανατολή οι οποίοι πρέπει να «*λειτουργήσουν ως στοιχείο εξωτερικής πολιτικής*» της Άγκυρας αλλά και ως πλαίσιο υποστήριξης για τους «*οικονομικού και πολιτικού χαρακτήρα σχηματισμούς που θα δημιουργηθούν στην περιοχή*»⁷³.

Η γεωστρατηγική αυτή προσέγγιση του Νταβούτογλου, σε ό,τι αφορά στις ελληνικές γεωστρατηγικές μέριμνες, υιοθετεί και πάλι επεκτατικές και συγκρουσιακές διαδικασίες, κάνοντας χρήση του γεωπολιτικού πολιτισμικού πυλώνα. Κινούμενος και πάλιν από μεθοδολογικής απόψεως στο πλαίσιο της κλασικής ρατσελιανής και χαιουσχοφεριανής σκέψης, προτείνει το γεωστρατηγικό εργαλείο των μεταφορικών αξόνων ως μέσον για την προβολή της νεο-οθωμανικής ισχύος στη Βαλκανική και στην Ελλάδα φυσικά. Γράφει χαρακτηριστικά: 1) «*Οι τουρκικές και οι μουσουλμανικές μειονότητες που διαβιούν στη Βουλγαρία, στην Ελλάδα, στη Μακεδονία (sic), στο Σαντζάκ, στο Κόσοβο και στη Ρουμανία αποτελούν σημαντικά στοιχεία της βαλκανικής πολιτικής της Τουρκίας*». Είναι σαφές ότι ο τούρκος Υπεξ, αναφέρεται σε εργαλειακή χρήση των ανωτέρω μειονοτήτων, υπαρκτών ή μη, για την τουρκική προβολή ισχύος στη Βαλκανική μέσω εθνικών αποσταθεροποιήσεων στο εσωτερικό των βαλκανικών -και όχι μόνον- κρατών. Υπό το γεωστρατηγικό αυτό πρίσμα σκεπτόμενος ο τούρκος ισλαμιστής Υπεξ, ορίζει ως τους δύο μακροπρόθεσμους και βραχυπρόθεσμους στόχους της εξωτερικής τουρκικής πολιτικής στα Βαλκάνια ι) την ισχυροποίηση της Βοσνίας και της Αλβανίας και ιι) τη δημιουργία διεθνούς νομικού πλαισίου που θα θέσει υπό την προστασία του τις εθνικές μειονότητες της περιοχής. Κατόπιν, τοποθετώντας τον τουρκικό μηχανισμό προβολής ισχύος στο ανωτέρω γεωστρατηγικό κατασκεύασμα επεξηγεί με κάθε αφοπλιστική σαφήνεια ότι «*στο νομικό αυτό πλαίσιο, η Τουρκία πρέπει να επιδιώκει συνεχώς την εξασφάλιση εγγυήσεων που θα της παρέχουν το δικαίωμα παρέμβασης στα ζητήματα που αφορούν τις μουσουλμανικές μειονότητες των Βαλκανίων*». Και για να μην αφήσει ψευδαισθήσεις για πως ο κ. Νταβούτογλου και η νεο-οθωμανική Τουρκία του εννοεί την νομιμότητα, συνεχίζει αμέσως μετά, στην ίδια φράση: «*Η νομιμότητα της επέμβασης της Κύπρου, που αποτελεί εντυπωσιακό παράδειγμα στη σύγχρονη εποχή*⁷⁴, κατέστη δυνατή εντός ενός τέτοιου

⁷³ Α. Νταβούτογλου, (ελληνική έκδοση), *όπ. αν.* σ. 202

⁷⁴ Σ.Σ.: Όντως, εντυπωσιακότατο για τη βαρβαρότητα και την αυθαιρεσία του παράδειγμα! Μόνο που ο Νταβούτογλου

νομικού πλαισίου». Συνεπώς, δεν αφήνει το παραμικρό περιθώριο σε κανέναν καντιανό ιδεαλιστή ή υποστηρικτή της δημοκρατικότητας της σύγχρονης νεο-οθωμανικής Τουρκίας να ισχυρισθεί ότι εννοεί κάτι άλλο, ειρηνικότερον, ο Τούρκος Υπεξ. Ανάλογες όμως προθέσεις γεωστρατηγικού χαρακτήρος, αποδίδει ο Τούρκος Υπεξ και στην Ελλάδα, τις οποίες θεωρεί ότι η Αθήνα προσπαθεί να τις επιτύχει στα Βαλκάνια μέσω του Οικουμενικού Πατριαρχείου, του οποίου την Οικουμενικότητα φυσικά και δεν αναγνωρίζει ο ίδιος! Ομοίως ανακαλύπτει ρωσικές και ελληνικές διεκδικήσεις στα Στενά τις οποίες μόνο με την ανωτέρω βαλκανική πολιτική των τουρκο-μουσουλμανικών μεινοτήτων μπορεί να αποκρούσει!⁷⁵ Και την ανάλυσή του αυτή την συγκροτεί, αναδεικνύοντας, και ορθά, τη συνέπεια που είχε η άνοδος της αποικιοκρατίας για το γεω-σύμπλοκο της Μέσης Ανατολής, η οποία κατά τον Νταβούτογλου «κατείχε πολύ σημαντική θέση επί των επικοινωνιακών αρτηριών μεταξύ των αποικιοκρατικών αυτοκρατοριών και των αποικιών τους»⁷⁶. Επίσης, δεν αποκρύπτει την ορθή κατά την κρίση του θεωρητική προσέγγιση «του Haushoffer, ο οποίος έδειξε τον δρόμο στον Χίτλερ»⁷⁷. Προσέγγιση που -κατά τον Νταβούτογλου- είχε ήδη δικαιωθεί από την Ναπολεόντεια επίθεση στην Αίγυπτο (Σουέζ) όταν ο γάλλος «ηγέτης που ανέλαβε δράση σκοπεύοντας την παγκόσμια κυριαρχία» κατευθύνονταν προς τις Ινδίες...

Υπάρχουν πλήθος ανάλογα αποσπάσματα στο βιβλίο του τα οποία εδραιώνουν τη βαθιά πεποίθηση στον αναγνώστη αναφορικά με τις σοβαρές επιρροές που δέχθηκε ο Davutoğlu από τη γερμανική κλασική σχολή της Geopolitik.

Και διαρκώς, το σκεπτικό του τούρκου διανοουμένου και Υπεξ, διέπεται από τις αρχές του ανταγωνισμού μεταξύ εθνικών δρώντων με δυνατότητα Διεθνούς Ισχύος και με κλασικούς γεωπολιτικούς όρους. Πάντως, από επιστημολογικό ενδιαφέρον, οφείλουμε, να τονίσουμε ότι ο Νταβούτογλου ορολογεί τους γεωπολιτικούς πυλώνες ισχύος του Πολιτισμού, της Οικονομίας και της Πολιτικής ως: γεωπολιτισμικούς, γεωοικονομικούς και γεωπολιτικούς. Ειδικά όμως η ανάγκη ορολόγησης του πυλώνα της Πολιτικής ισχύος ως «γεωπολιτικής» δημιουργεί ασάφεια μεταξύ της Γεωπολιτικής ως γεωγραφικού αναλυτικού εργαλείου και του αντίστοιχου πυλώνα, αποδεικνύοντας ότι η ανωτέρω ορολόγηση είναι εσφαλμένη. Συνεπώς συνεχίζουμε να προτείνουμε την δική μας ορολόγηση ως «τεσσάρων πυλώνων γεωπολιτικής ανακατανομής ισχύος»: αμυντικός, οικονομικός, πολιτικός και πολιτισμικός.

δεν το βλέπει έτσι!

⁷⁵ Α. Νταβούτογλου, *Στρατηγικό Βάθος...*, όπ. αν. σ. 201

⁷⁶ Α. Νταβούτογλου, *όπ. αν.*, σ. 215

⁷⁷ Α. Νταβούτογλου, *όπ. αν.*, σ. 216

VIII. Οι θεμελιώδεις λειτουργίες του νταβουτογλιανού γεωπολιτικού παράγοντα: α) η σύγκρουση του Ισλάμ με τη Δύση β) η σύγκρουση του ισλαμικού ευρασιατισμού με την σλαυορωσική πολιτισμική ταυτότητα.

α) Η σύγκρουση του Ισλάμ με τη Δύση

Στο «γεωπολιτίζον», λοιπόν, αλλά όχι γεωπολιτικό και κατά βάσιν, εθνικιστικό και εθνικοκεντρικό γεωστρατηγικό του όραμα, ο Davutoğlu συνδυάζει δύο γεωγραφικές περιοχές: «*Από Βορρά, την περιοχή του βορείου Καυκάσου, μέχρι το Νότο, στο Κουβέιτ*» και «*τη νότια πλευρά της Κεντρικής Ασίας*». Τονίζει ότι η συμμετοχή τους στον Ισλαμικό Πολιτισμό «*παρέχει κοινά στοιχεία σε αυτή τη φαντασιακή κοινότητα*», η οποία είναι πλήρης αντιφάσεων ανάμεσα στις διεθνώς αναγνωρισμένες περιοχές και τη *de facto* πραγματικότητα⁷⁸. Έτσι εξυψώνει την ενότητα της ισλαμικής καθολικής Umma σε καθεστώς “ιδανικής γεωπολιτικής δομής” άρα του Συστήματος/Γεωγραφικού Συμπλόκου στο πλαίσιο του οποίου παρατηρεί τη δράση του θεμελιώδους Γεωπολιτικού παράγοντος αποδοκιμάζοντας την έννοια του “Κράτους-Έθνους”. Τη μόνη εθνοκρατική οντότητα της οποίας την ύπαρξη αποδέχεται -και πολιτικώς και εθνοτικώς- ο Νταβούτογλου είναι η νεο-οθωμανική Τουρκία. Και βεβαίως αυτό θεωρείται ως μέγιστη συμβολή «στον παγκόσμιο πολιτισμό από την σημερινή Τουρκία» και ονομάζεται από τον Νταβούτογλου ως «πολιτισμικό άνοιγμα» το οποίο σκοπό έχει «να ακυρώσει [την χαντιγκτονιανή, και κατά Μπρζεζίνσκι] γεωπολιτισμική απόρριψη της Τουρκίας»⁷⁹. Η Τουρκία, συνεπώς, «λόγω της εμπειρίας που έχει αποκομίσει από τον ίδιο της τον πολιτισμό» θα διατηρεί την ηγεμονία της νεο-χαλιφατικής αυτοκρατορικής συγκροτήσεως που επιδιώκει και σχολαστικώς σχεδιάζει και προωθεί ο κ. Davutoğlu. Και το πράττει, χωρίς να σκέφτεται καθόλου τις διαφωνίες που θα έχουν το Ιράν και η Σαουδική Αραβία, ως πραγματικές ηγέτιδες δυνάμεις του Σιιτικού και Αραβο-μουσουλμανικού σουνιτικού κόσμου αντιστοίχως. Συνεπώς, χωρίς να προβαίνει σε ρεαλιστική ανάλυση απολύτως υπαρκτών ανταγωνιστικών στοιχείων προς τις «γεωπολιτίζουσες» αλλά όχι γεωπολιτικές του αναλύσεις.

Και δεν αποδοκιμάζει το έθνος-Κράτος ο κ. Davutoğlu, με εργαλείο την φιλελεύθερη/μεταεθνική/εθνομηδενιστική και παγκοσμιοποιημένη πολεμική που ασκείται κατά κόρον εναντίον του Κράτους-Έθνους, ούτε καν αυτήν την προωθημένη -όσο και αμφισβητούμενη- ερμηνεία των Negri & Hardt (*Αυτοκρατορία*, 2000). Το αποδοκιμάζει, όπως θα αντιληφθεί ο μελετητής του

⁷⁸ A. Davutoğlu, “The Clash of Interests: An Explanation of the World (Dis)Order”, *Perceptions Journal of International Affairs*, Vol. 2, No.4, Dec. 1997-Feb. 1998, p. 1. Βλ. επίσης W. Thomson, *On Global War: Historical-Structural Approaches to World Politics*, Columbia: University of South Carolina Press, 1988, p.: 7.

⁷⁹ Πρβλ: Α. Νταβούτογλου, *όπ. αν*, σσ. 220-221

Πολιτικού Ισλάμ, με εργαλείο την *ισλαμιστική “νομιμότητα”*⁸⁰. Το πολιτικό Ισλάμ θεολογικο-πολιτικώς δεν αποδέχεται, ούτε και αυτό, την έννοια του Κράτους-έθνους, αλλά την έννοια της “*Umma*”, της Διεθνούς Κοινότητας των Πιστών, στο πλαίσιο της οποίας δεν υπάρχει θέση για εθνοκρατικά μορφώματα, τα οποία θεωρούνται «Κράτη-Θραύσματα» της *Umma* και «είναι αποτέλεσμα της προδοσίας του Ισλάμ από τους βέβηλους Πρίγκηπές του»⁸¹.

Στα κείμενά του, βεβαίως, ο Davutoğlu υποκαθιστά τον όρο “*Umma*”, ο οποίος φέρει θρησκευτικούς συνειρμούς, με τον πιο ουδέτερο όρο “*Ισλαμικός Πολιτισμός*”, αλλά διατηρεί την έμφαση στη θρησκευτική πτυχή της πολιτισμικής συγκρούσεως. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας οντολογικού ετεροπροσδιορισμού των ιδικών του ισλαμικών συστημικών γεωπολιτικών παραγόντων και ισλαμικών υποσυστημάτων, ο Davutoğlu ασκεί, εν έτει 1992 ήδη, συγκεκριμένη, κριτική εναντίον του “δυτικόστροφου” κεμαλικού καθεστώτος, και ειδικά του Στρατού ως αυτοδιορισμένου φύλακα της κοσμικής Δημοκρατικής Τάξεως και ως ισχυρού υποστηρικτή της τουρκικής υπονηφιότητας στο NATO αλλά και της Συμμαχίας με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Έτσι, προβαίνει στη διαπίστωση ότι: «Ένα δημοκρατικό σύστημα στον Ισλαμικό Κόσμο μπορεί να δημιουργήσει ισλαμικά καθεστώτα με αντι-δυτικά συναισθήματα»⁸². *Η διεφθαρμένη στρατιωτικο-πολιτική ελίτ σε ορισμένες ισλαμικές χώρες εξεμεταλλεύθη αυτόν το φόβο και συνεργάσθηκε με τις διεθνείς συστημικές δυνάμεις της δημοκρατικής Δύσεως με στόχο να καταστρέψουν τις δημοκρατικές διαδικασίες στον ισλαμικό κόσμο*⁸³. *Το συμπέρασμα που προκύπτει αβιάστως από την ανωτέρω νταβουτογλιανή αποστροφή είναι ότι : οι δημοκρατικές διαδικασίες εφαρμοζόμενες σε εθνικούς κοινωνικούς σχηματισμούς ισλαμικού πολιτισμικού υποβάθρου δημιουργούν «ισλαμικά καθεστώτα με αντιδυτικά αισθήματα».* Το ερώτημα που τίθεται όμως είναι: έπερεπε να το γράψει ο Davutoğlu για να το αντιληφθούμε; Η μήπως δεν το έχουμε αντιληφθεί ακόμη; Επί του σημείου αυτού η Δύση οφείλει να προβληματισθεί σοβαρά για το τι οφείλει να πράξει σε ανάλογες περιπτώσεις εθνικών κοινωνικών σχηματισμών ισλαμικού πολιτισμικού υποβάθρου οι οποίοι πρέπει να μεταβούν ομαλά σε μορφές διακυβέρνησης οφέλιμες για τους λαούς των και διατεθειμένες να συνυπάρξουν ειρηνικά με την Δύση. Το θέμα είναι μέγα, και εκτολίσσεται

⁸⁰ Σ.Σ.: τονίζουμε τη διαφορά του όρου «ισλαμιστική» ο οποίος σημαίνει την μετατροπή του Ισλάμ από την θρησκευτική του οντολογία σε μια πολιτικο-ιδεολογική φαντασιακή ερμηνευτική. Ι. Θ. Μάζης, *Γεωγραφία του Ισλαμιστικού κινήματος στη Μέση Ανατολή*, 1^η έκδ. Ε.Π.Ε, 2^η έκδ. Παπαζήσης, Αθήνα 2002.

⁸¹ Βλ. Ι. Θ. Μάζης, *Γεωγραφία του Ισλαμιστικού κινήματος στη Μέση Ανατολή*, όπ. αν., σ.:41.

⁸² Σ.Σ.: Η υπογράμμιση δική μας. Η διαπίστωση έχει ιδιαίτερη σημασία για τις ημέρες μας, που παριστάμεθα μάρτυρες του ντόμινο των εξεγέρσεων στην Μέση Ανατολή και το Μαγκρέμπ και γίνονται εκτενείς και εμβριθείς αναλύσεις περί «εκδημοκρατισμού», κ.τ.λ.

⁸³ A. Davutoğlu, “The Clash of Interests: An Explanation of the World (Dis)Order”, *Perceptions Journal of International Affairs*, Vol. 2, No.4, Dec. 1997-Feb. 1998, p. 1. Βλ. επίσης W. Thomson, *On Global War: Historical-Structural Approaches to World Politics*, Columbia: University of South Carolina Press, 1988, p.: 7.

ενώπιόν μας στο πλαίσιο των κοινωνικών εξεγέρσεων και πολιτικών και γεωπολιτικών ανακατατάξεων που θα ακολουθήσουν στον αραβομουσουλμανικό κόσμο (Αίγυπτος-Τυνησία-Λιβύη-Υεμένη-Μπαχρέϊν, Ιορδανία, κ.τ.λ.).

Από μεθοδολογική άποψη, θα μπορούσε κάποιος απλώς νεοθετικιστής να τον κατηγορήσει για επικίνδυνες μεταφυσικές αποκλίσεις, αυτές τις ίδιες που κατά τη γνώμη μου χαρακτηρίζουν τον σύγχρονο μετα-εθνικό στρουκτουραλισμό! Όσο κι αν ακούγεται περίεργο, το 2001, που γράφτηκαν αυτές του οι εκτιμήσεις, οι στρουκτουραλιστικές και νεο-στρουκτουραλιστικές τάσεις βρίσκονταν στον κολοφώνα τους! Άλλωστε, διαβάζοντας στο ίδιο κείμενο του 2001, την περιγραφή του υπερεθνικού χαρακτήρα του Ισλαμικού Πολιτισμού, ο οποίος παρήγαγε ένα καθολικό σύστημα και υπερέβη το πρότυπο του έθνους-κράτους, ως «δημιούργημα του Δυτικού φαντασιακού», δεν μπορεί παρά να εκπλαγεί και να θεωρήσει ότι ο Davutoğlu ανήκει στα ανώτατα υπερώα της «κριτικής νεο-στρουκτουραλιστικής μετα-εθνικής σχολής». Κι όμως δεν είναι έτσι! Το λάθος αυτό θα το διαπράξει ένας μελετητής που αγνοεί τη χαλιφατική προσέγγιση του Ισλάμ και την ανυπαρξία της εννοίας του εθνικού κράτους στο πλαίσιό του. Συνεπώς ο Davutoğlu και αυτήν την περιγραφή την κάνει ως καλός «μουσουλμάνος θεολόγος» και όχι φυσικά ως ψυχρός γεωπολιτικός αναλυτής. Στην θεωρία του, τόνισε άλλωστε, τη σημασία της «καθολικότητας του ισλαμικού πολιτισμού» ως «οντολογική[ς] συναίσθηση[ς], η οποία διεισδύει άμεσα στο νού κάθε ατόμου, ανεξαρτήτως από την εθνική και τοπική καταγωγή του»⁸⁴. Άρα ο τούρκος Υπεξ, όρισε και από ανθρωπολογική άποψη το Υπερσύστημα της νεο-οθωμανικής Τουρκίας, κοντολογίς τον νέο-χαλιφατικό Πλήρη Συνθετικό Χώρο ο οποίος θα παραχωρήσει την ηγεμονία του στην Άγκυρα.

Ως θεωρητικό συμπέρασμα λοιπόν, αναφορικά με την προσπάθεια του Νταβούτογλου για τον καθορισμό του Γεωπολιτικού του Παράγοντα και των επαλλήλων Συστημάτων του Υποδείγματός του, μπορούμε να διατυπώσουμε το ότι χρησιμοποιεί την εκ του πολιτισμού του, προερχόμενη ιδεολογικοποίηση του Ισλάμ, η οποία διαθέτει εν νομικό σπέρματι το πολιτικό χαλιφατικό στοιχείο. Επίσης υπερβαίνει τους ενοχλητικούς -για έναν ισλαμικό πολυεθνικό πόλο ισχύος - εθνικισμούς, και προτείνει ως «ήπια ισχύ» το ισλαμικό πολιτισμικό ιστορικό και κοινωνικό οντολόγημα, ως εργαλείο

⁸⁴ A. Davutoğlu, "It's only natural", *Al-Ahram Weekly*, No. 564, 13-19 Δεκεμβρίου 2001. Επίσης: A. Davutoğlu, "The Clash of Interests: An Explanation of the World (Dis)Order", *Perceptions Journal of International Affairs*, Vol. 2, No.4, Dec. 1997-Feb. 1998, p.: 1. Βλ. επίσης W. Thomson, *On Global War: Historical-Structural Approaches to World Politics*, Columbia: University of South Carolina Press, 1988, p.p.: 8-9. Παραθέτω: «Ο κύριος παράγοντας αυτής της καθολικότητας του ισλαμικού πολιτισμού είναι μια οντολογική συναίσθηση, η οποία διεισδύει άμεσα στο νού κάθε ατόμου, ανεξαρτήτως από την εθνική και τοπική καταγωγή του. Οι ίδιες, οι κοινές πολιτισμικές και πολιτικές απαντήσεις στην Αποικιοκρατία και τον Εκσυγχρονισμό σε διαφορετικά μέρη του Ισλαμικού Κόσμου αποτελούν τους "δείκτες" αυτής της συναίσθησης. Η άνοδος της Ισλαμικής Ταυτότητας και οι κοινωνικο-πολιτισμικές της αντανάκλασεις στα εδάφη που μέχρι πρότινος κυβερνούντο από τον αθεϊστικό Σοβιετικό Ολοκληρωτισμό επιβεβαιώνει τον αντίκτυπο αυτής της οντολογικής συναίσθησης»

προβολής και επιβολής ισχύος της νεο-χαλιφατικής Τουρκίας. Το Ισλάμ, με τα ανωτέρω χαρακτηριστικά του, επιτρέπει στον τούρκο θεωρητικό να μετέλθει των αναλυτικών πλεονεκτημάτων των Πλήρων Συνθετικών Χώρων, δηλαδή των ποιοτικών και τελικώς ποσοτικών ή ποσοτικοποιημένων σταθμοδεικτών των τεσσάρων γεωπολιτικών πυλώνων ανακατανομής ισχύος: άμυνας, οικονομίας, πολιτικής και πολιτισμού. έρχεται όμως σε συνεχείς αντιφάσεις ως προς την ηπιότητα του προτεινομένου υποδείγματός του, διότι αφενός παρουσιάζει το Ισλάμ ως κατ' ανάγκην συγκρουόμενο με τη Δύση και αφετέρου το παρουσιάζει ως «ηπία ισχύ» η οποία δεν έχει λόγους να συγκρουσθεί με αυτήν!

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, τέτοιας αντιφάσεως, παρουσιάζεται στον θεωρητικό του λόγο, όταν χρησιμοποιεί μαρξίζουσα σημειολογία για να παρουσιάσει τον γεωπολιτικό του παράγοντα, δηλαδή τον «Ισλαμικό Κόσμο», ως εθνοκοινωνικής, πολιτισμικής φύσεως «διεθνή συλλογικό προλετάριο»⁸⁵. Και συνεπώς, κατά την νταβουτογλιανή λογική, μέσα στην ίδια την δυναμική της μαρξίζουσας σημειολογίας του, εντοπίζεται η ιστορικώς δεδομένη πολιτισμικο-πολιτικο-κοινωνική έκρηξη αυτού του προλεταριοποιημένου ισλαμικού κόσμου, κοντολογίς η επανάστασή του εναντίον του Δυτικού διεθνούς ηγεμονικού συστήματος, άρα και ο επαναστατικός ετεροπροσδιορισμός του ως προς αυτό!

Και ιδού η αντίφαση: ο Davutoğlu υπαινίσσεται στο ίδιο κείμενο, ότι τα περί «ισλαμικής απειλής» αποτελούν αμερικανικά και εν γένει δυτικά ιδεολογήματα τα οποία χαλκεύθηκαν λόγω των νέων γεωπολιτικών και γεωστρατηγικών πραγματικοτήτων ή δυνατοτήτων, ώστε να παράσχουν ένα ιδεολογικό έρεισμα σε «στρατηγικές και τακτικές επιχειρήσεις με στόχο να αποκτήσουν τον έλεγχο αυτών των δυνατοτήτων»⁸⁶.

Δηλαδή, στην νταβουτογλιανή μεθοδολογική προσέγγιση, διακρίνουμε την προσπάθεια απενοχοποίησης του «ισλαμικού γεωπολιτικού παράγοντος», ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις εμπιστοσύνης για να διασφαλισθεί στο ισλαμιστικό χαλιφατικό οντολόγημα ο διεθνής γεωγραφικός χώρος, ως ο Υπερσυστημικός εκείνος χώρος των δράσεών του, και μάλιστα στο επίπεδο των τεσσάρων γεωπολιτικών πυλώνων ανακατανομής διεθνούς ισχύος.

Την ίδια όμως στιγμή, προβαίνει πάλι στον γενικό ισχυρισμό ότι «η διαδικασία εκκοσμικεύσεως μπορεί να θεωρηθεί ως μια άμεση απειλή στην αυτοσυντήρηση των μη-Δυτικών κοινωνιών»⁸⁷. Το

⁸⁵ Σ.Σ.: Ο όρος δικός μου.

⁸⁶ Ibid. Η προηγούμενη αμερικανική ανάμιξη στο Σουδάν και η σημερινή κατοχή του Ιράκ σίγουρα παρέχουν βάση σε αυτό το επιχείρημα.

⁸⁷ A. Davutoglu, "It's only natural", *Al-Ahram Weekly*, No. 564, 13-19 Δεκεμβρίου 2001. Επίσης: A. Davutoğlu, "The Clash of Interests: An Explanation of the World (Dis)Order", *Perceptions Journal of International Affairs*, Vol. 2, No.4, Dec. 1997-Feb. 1998, p.: 1. Βλ. επίσης W. Thomson, *On Global War: Historical-Structural Approaches to World*

συμπέρασμα που προκύπτει από την τελευταία νταβουτογλιανή αποστροφή είναι ότι οι ισλαμικού πολιτισμικού υποβάθρου εθνικοί κοινωνικοί σχηματισμοί καταστρέφονται υποχρεωτικώς μέσω των διαδικασιών εκσυγχρονισμού τους, όσο επιτυχείς και αν είναι αυτές. Το δίδαγμα λοιπόν είναι ότι οι κοινωνίες αυτές θα αποφύγουν την καταστροφή, μόνον -και εφόσον- εάν ακολουθήσουν την ισλαμική πολιτισμική τους καταβολή και τα συνεπαγόμενα κελεύσματά της. Αυτά όμως είναι ο ενιαίος ισλαμικός χώρος με το γεωγραφικό και το ιστορικό του βάθος, συνεπώς είναι ένα νέο χαλιφάτο, έστω και εάν σε πρώτο επίπεδο οι δομές του δεν παραπέμπουν στον Αβδούλ Χαμίτ τον Β', ο οποίος απετέλεσε και αποτελεί πρότυπο συνέχειας του πραγματικού νέου Χαλιφάτου από τους Αδελφούς Μουσουλμάνους της Αιγύπτου. Ο Davutoğlu δεν σταματά ούτε λεπτό να επικρίνει το εθνικιστικό πρότυπο του “εκσυγχρονισμού” και της “εκκοσμικεύσεως” που επέβαλε η κεμαλική ελίτ στην τουρκική κοινωνία, και καταγγέλλει το προκύψαν κοινωνικό φαινόμενο της «διχασμένης προσωπικότητας» της τουρκικής κοινωνίας. Προτείνει δε, τον ανακαθορισμό των περιόδων ιστορικής εξέλιξεως των μη-Δυτικών (δηλ. και των ισλαμικών) κοινωνιών στον εικοστό πρώτο αιώνα.

Άρα, καταλαβαίνει κανείς ότι η αντίφαση αυτή, του προκύπτει ως αναγκαία για να καλύψει την αντισυστημικότητα του «Ισλαμικού Παράγοντά» του, ιδιαίτερα κατά το έτος 1988, όταν υποστήριξε συστηματικά και θεωρητικά αυτές τις απόψεις για πρώτη φορά, διαρκούσης της ήδη «ύποπτης» για τους νεο-κεμαλιστές, οζαλικής κυβερνήσεως. Ο Davutoğlu διακρίνει μεταξύ της περιόδου του «πρώιμου εκσυγχρονισμού», στο πρώτο ήμισυ του εικοστού αιώνας, και της περιόδου της Πολιτισμικής Αναβίωσης, προς τα τέλη του αιώνας αυτού. Η πρώτη περίοδος εχαρακτήρισθη από την υπεροχή των «πρώιμων εκσυγχρονιστών», οι οποίοι «προσεπάθησαν να επιτύχουν εθνική ή πολιτισμική αυτο-συντήρηση έναντι των επιθέσεων των αποικιοκρατικών δυνάμεων»⁸⁸. Η δεύτερη περίοδος χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία των «πολιτισμικών αναβιωτών» οι οποίοι «επιχειρούν να επιτύχουν την αναβίωση του αυθεντικού αναστήματός τους ώστε να επανακαθορίσουν οντολογικώς και ιστορικώς τη θέση τους»⁸⁹. Συνεπώς κατά τον Davutoğlu πρόκειται για το αποτέλεσμα της κρίσεως της Δυτικής σεκουλαριστικής οντολογίας.

Από την αυτή, αντιδυτική οπτική γωνία, ασκεί ο Ahmet Davutoğlu αυστηρή κριτική στην

Politics, Columbia: University of South Carolina Press, 1988, p.p.: 8-9.

⁸⁸ A. Davutoglu, “It’s only natural”, *Al-Ahram Weekly*, No. 564, 13-19 Δεκεμβρίου 2001. Επίσης: A. Davutoğlu, “The Clash of Interests: An Explanation of the World (Dis)Order”, *Perceptions Journal of International Affairs*, Vol. 2, No.4, Dec. 1997-Feb. 1998, p.: 1. Βλ. επίσης W. Thomson, *On Global War: Historical-Structural Approaches to World Politics*, Columbia: University of South Carolina Press, 1988, p.p.: 8-9.

⁸⁹ A. Davutoglu, “It’s only natural”, *Al-Ahram Weekly*, No. 564, 13-19 Δεκεμβρίου 2001. Επίσης: A. Davutoğlu, “The Clash of Interests: An Explanation of the World (Dis)Order”, *Perceptions Journal of International Affairs*, Vol. 2, No.4, Dec. 1997-Feb. 1998, p.: 1. Βλ. επίσης W. Thomson, *On Global War: Historical-Structural Approaches to World Politics*, Columbia: University of South Carolina Press, 1988, p.p.: 8-9.

μεταψυχροπολεμική τουρκική εξωτερική πολιτική αλλά και στον τουρκικό γεωστρατηγικό σχεδιασμό προς την Κεντρική Ασία, υπογραμμίζοντας την «ανετοιμότητα της Τουρκίας να ανταποκριθεί στα δεδομένα της μεταψυχροπολεμικής εποχής»⁹⁰.

Τονίζει μάλιστα, με έναν νεο-ρεαλιστικό γουολτσιανό (K. Waltz) τρόπο, ότι η Τουρκία δεν αντελήφθη εγκαίρως το τέλος του «στατικού διπολικού διεθνούς συστήματος» και την δημιουργία ενός «δυναμικού πολύπλευρου διεθνούς συστήματος», έτσι ώστε να προσαρμόσει αναλόγως τις Στρατηγικές και την Εξωτερική Πολιτική της.⁹¹

Αναλύοντας τις θέσεις αυτές του Davutoğlu, το 2005, στο πλαίσιο των ερευνητικών δραστηριοτήτων του Εργαστηρίου Γεωπολιτισμικών Αναλύσεων, είχαμε παρατηρήσει ότι⁹² : «Ο Davutoğlu εντοπίζει και τις διαφορετικές μορφές της «τουρκικής ανετοιμότητας» για στρατηγική ανάλυση του διαμορφωθέντος διεθνούς συστήματος, ως εξής: α) ψυχολογική, β) θεωρητική, και γ) θεσμική ανετοιμότητα.⁹³

α) Ψυχολογική ανετοιμότητα, διότι «η Τουρκία αντιμετώπισε το νέο διεθνές σκηνικό στην Κεντρική Ασία με συναισθηματισμούς και νοσταλγικά οράματα, χωρίς ψυχραιμία, χωρίς πραγματισμό».

β) Θεωρητική ανετοιμότητα, λόγω της «ελλείψεως Πανεπιστημιακών και Ερευνητικών Κέντρων, ικανών να αξιολογήσουν ορθώς και επιστημονικώς τα νέα μεταψυχροπολεμικά δεδομένα και να προβούν σε υγιείς Στρατηγικές Αναλύσεις». Αναφερόμενος στα αίτια της “θεωρητικής ανετοιμότητας”, ο Davutoğlu γράφει χαρακτηριστικά: «Δύο είναι οι κύριοι λόγοι αυτής της ανετοιμότητας: ο ένας είναι Ιστορικός, ενώ ο άλλος Ιδεολογικός. (...) Η ιστορία της Νεώτερης Τουρκικής Διπλωματίας, αρχίζοντας από την περίοδο του Κάρλοβιτς και διασχίζοντας την περίοδο των Τανζιμάτων, έχει ως υπόβαθρο τις ευρωπαϊκές παραμέτρους και τις γραμμές αμύνης του άξονος Μέσης Ανατολής – Βαλκανίων. Σε αυτήν την περίοδο, η Στρατηγική αντίληψη, οι πολιτικοί και Πολιτιστικοί παράγοντες, το Θεσμικό Οικοδόμημα και η Εξωτερική Πολιτική είχαν ως επίκεντρο τη Διπλωματία των Μεγάλων Δυνάμεων και την Ευρώπη»⁹⁴.

Είναι φανερή λοιπόν η έλλειψη οθωμανικής/τουρκικής διπλωματικής παραδόσεως αναλόγου μεγέθους, προσανατολισμένης προς την Ασία. Ερχόμενος τώρα στην ανάλυση του δευτέρου λόγου της “ανετοιμότητας” ο Davutoğlu, αναφέρει: «Ο ιδεολογικός λόγος δεν είναι άλλος από τη συνεχή

⁹⁰ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu* [Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας], İstanbul 2004 (18^η έκδοση), p.p.: 486-500.

⁹¹ A. Davutoğlu, *όπ. αν.*, 487, με έμφαση στην αντίθεση «στατικού-δυναμικού».

⁹² Βλ. Κ. Γώγος, «Τουρκία και Κεντρική Ασία: Γεωγραφία και Γεωστρατηγική της Τουρκίας», *Γεωστρατηγική, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων*, Τεύχος 7, (σύνολο: σσ. 179-191), Ιανουάριος-Απρίλιος 2005, σ.σ.:184-189

⁹³ A. Davutoğlu, *ibid.*, p.p.: 487-489.

⁹⁴ A. Davutoğlu, *Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu* [Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας], İstanbul 2004 (18^η έκδοση), p.: 488.

προσπάθεια εκδουτικισμού, η οποία είχε ως πρότυπο την Ευρώπη». Συνεπώς, εξυπονοείται ότι η Κεντρική Ασία ως γεωστρατηγικός στόχος και “ζωτικός χώρος”⁹⁵ για την Τουρκία, είχε περιέλθει σε δευτερεύουσα, υποδεέστερη μοίρα, κατά την διάρκεια του εικοστού αιώνας. Την σημασία του “ιδεολογικού αιτίου” ενισχύει, κατά τον Davutoğlu, και μία άλλη παράμετρος, η οποία έχει σχέση με τα χαρακτηριστικά της ψυχροπολεμικής περιόδου: «Η στατική αντίληψη του Διπολικού Κόσμου, οι ιδεολογικοί νάρθηκες, καθώς και η πρωτοκαθεδρία των δύο υπερδυνάμεων στη λήψη στρατηγικών αποφάσεων, δεν άφηναν πεδία διαφορετικών ιδεολογικών και στρατηγικών προσεγγίσεων»⁹⁶.

γ) Θεσμική ανετοιμότητα. Ο Davutoğlu επικρίνει την Εξωτερική Πολιτική της Τουρκίας, άρα του στρατιωτικού κατεστημένου, τονίζοντας ότι «(αυτή) στην χάραξη και εφαρμογή της Κεντροασιατικής πολιτικής της, δεν έχει αξιοποιήσει ούτε την γεωγραφική θέση της, ούτε το δημογραφικό δυναμικό της» – τουλάχιστον μέχρι τη στιγμή εκδόσεως του έργου του, το 2001. Ασκει έντονη κριτική, ιδίως στο τουρκικό στρατιωτικο-πολιτικό και γραφειοκρατικό κατεστημένο, επειδή «(αυτό) απέτυχε να συντονίσει όχι μόνο τις επιμέρους πολιτικές της χώρας στην Δυτική και Κεντρική Ασία, αλλά και τα Κέντρα Ασκήσεως Εξωτερικής Πολιτικής, με στόχο την μεγιστοποίηση των κερδών και της επιρροής της Αγκύρας».⁹⁷ Για την άσκηση αποτελεσματικότερης εξωτερικής πολιτικής, προτείνει «να θυσιάζεται η Μικροστρατηγική στο βωμό της Μακροστρατηγικής».⁹⁸

Παρατηρούμε στο σημείο αυτό σημαντικές ομοιότητες με το οζαλικό γεωστρατηγικό όραμα όπως επαρουσιάζετο από τον μακαρίτη Τ. Οζάλ ο οποίος, όπως αναφέρει ο Ηλίας Ηλιόπουλος⁹⁹, ανενδιάστως «ανεκήρυσσε την εν λόγω γεωγραφική περιοχή [Σ.Σ.: της Κεντρικής Ασίας] σε “φυσικό και ιστορικό χώρο επιρροής της Τουρκίας” και ο οποίος εν όψει της αποσχίσεως της Κεντρικής Ασίας από την Μόσχα έκανε λόγο για “την ιστορική ευκαιρία του Παγκοσμίου Τουρκισμού”¹⁰⁰».

Επίσης ο μακαρίτης Οζάλ, «στρέφοντας το βλέμμα προς την Βαλκανική, μίλησε περί “ευκαιριών οι οποίες παρουσιάζονται κάθε 300 χρόνια”¹⁰¹, εξηγώντας ότι “η παρούσα ιστορική συγκυρία δίδει στην Τουρκία την δυνατότητα, δια της ενεργοποίησης των μουσουλμανικών μειονοτήτων στην Αλβανία, την

⁹⁵ Βλ. Ι. Θ. Μάζης (Επιμ./Εισαγωγή/Παρουσίαση), *Friedrich Ratzel, Ο Ζωτικός Χώρος*, Εκδ. Προσκήνιο/Σιδεράτος, Αθήνα 2001.

⁹⁶ A. Davutoğlu, *ibid.*, p.: 489.

⁹⁷ A. Davutoğlu, *όπ.αν.*, p.p.: 490-1.

⁹⁸ A. Davutoğlu, *όπ.αν.*, p.: 491.

Μάλιστα ο Davutoğlu αναφέρει ως χαρακτηριστικό παράδειγμα μικροστρατηγικής και ελλείψεως συντονισμού την εσωτερική κρίση του Αζερμπαϊτζάν, όταν στην Τουρκία κυριαρχούσαν μεροληπτικές απόψεις και διαφοροποιήσεις επισήμων προσώπων, πράγμα που ζημίωσε την Τουρκία.

⁹⁹ βλ. Η. Ηλιόπουλος, «Η Τουρκία ως πρότυπο των μουσουλμανικών δημοκρατιών της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. Ιστορία, πολιτική χρήση και πραγματική διάσταση ενός διαδεδομένου μύθου», *Γεωστρατηγική*, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων (I.A.A.), (σ.σ.: 143-190), τεύχος 7, Ιανουάριος-Απρίλιος 2005, σ.:144.

¹⁰⁰ Σημ. Ηλιόπουλου: “Europa-Archiv”, Folge 22/1992, Z277, 30-31/10/1992.

¹⁰¹ *όπ.α.*: “Politische Berichte”, 8/1992, 10/4/1992.

Γιουγκοσλαβία, την Βουλγαρία και την Ελλάδα, να αναστρέψει την πορεία συρρικνώσεώς της, που ξεκίνησε προ των τειχών της Βιέννης”»¹⁰². Τα λεχθέντα περί «ενεργοποίησεως» των μουσουλμανικών μειονοτήτων Ελλάδος, Αλβανίας, Γιουγκοσλαβίας και Βουλγαρίας, που αποτελούσαν και γεωστρατηγικό σχεδιασμό του μακαρίτη Οζάλ, ιδιαίτερος δε μετά την επαρκή τους «ενεργοποίηση» στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας (!), ίσως είναι σκόπιμον να τα λαμβάνουμε συχνότερον υπόψη εις την ημετέρα ευτυχή πατρίδα. Ιδίως όταν αποδειχθεί ότι ο σχεδιασμός αυτός δεν έπαυσε να ισχύει και στην μεταγενεστέρα τουρκική γεωστρατηγική σκέψη, όπως αυτή του κ. Davutoğlu, η οποία παρουσιάζει, και στο σημείο αυτό, σημαντικά κοινά στοιχεία με τον οζαλικό νεο-οθωμανισμό. Επιπλέον στο σύγχρονο νεο-οθωμανικό στρατηγικό σχεδιασμό, τίθενται αδιαλείπτως και οι γεωστρατηγικές βλέψεις της Αγκύρας στη ζώνη: Ανατολικό Αιγαίο - Κύπρος με τρόπο ο οποίος διαθέτει μόνιμες ιδιότητες γεωστρατηγικής φύσεως.

Προς επίρρωσιν των ανωτέρω, ο επιφανής τούρκος Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου του Göttingen¹⁰³, δρ. Bassam Tibi αναφέρει σχετικά με την κρατούσα μέχρι σήμερα, από τη δεκαετία του 1990, ιδεολογικο-πολιτική πάλη στην πολιτική και πολιτιστική ζωή της Τουρκίας: «Στην τουρκική πολιτική διεξάγεται ένας σκληρός αγώνας μεταξύ του ισλαμικού ζηλωτισμού που έχει νεο-οθωμανικό-παντουρκικό προσανατολισμό [*des neo-osmanisch-pantürkisch orientierten islamischen Fundamentalismus*] και του κεμαλιστικού σεκουλαρισμού»¹⁰⁴ [...] «Στις μέρες μας [Σ.Σ. δηλ. το 1998, όταν εξεδόθη το βιβλίο] λαμβάνει χώρα [στην Τουρκία] μια επαναξιολόγηση του Οθωμανισμού. Δεν πρόκειται εδώ απλώς και μόνον για μια ιδεολογία, αλλά για διαφορετικές γεωπολιτικές συνθήκες»¹⁰⁵. Και εξειδικεύοντας ο Tibi στην περίπτωση του Ερμπακάν, αναφέρει: «Στην ιδεολογία του Ερμπακάν, και των μέχρι τούδε τριών κομμάτων του, είναι φανερή η ιδιαίτερη μίξη του παραδοσιακού Ισλάμ, του θρησκευτικού Ζηλωτισμού - του αποκαλούμενου «Ισλαμισμού» στον κόσμο του Ισλάμ - καθώς και του Τουρκικού Εθνικισμού. Το αποτέλεσμα είναι ένας Παντουρκικός νέο-οθωμανισμός»¹⁰⁶. Σε ό,τι αφορά τώρα την άποψη του Davutoğlu περί συγκρούσεως κατευθυνομένης από τα Αμερικανικά Ιδεολογήματα της Ουάσιγκτον, αλλά και το «αδιαίρετο και συμπαγές της *Umma* και του *Ισλαμικού Κόσμου*» ο Tibi αντιπαραθέτει, με αρκετά καυστικό τρόπο είναι αλήθεια, τον ενδο-τουρκικό και ενδο-ισλαμικό

¹⁰² Η. Ηλιόπουλος, *όπ.αν.* σ.:144.

¹⁰³ Αλλά και *A. D. White Professor-at Large* στο Cornell University, στο Harvard, κ.τλ.

¹⁰⁴ Tibi, Bassam, *Aufbruch am Bosphorus. Die Türkei zwischen Europa und dem Islamismus*, Diana Verlag, München-Zürich 1998, p.: 69.

¹⁰⁵ Tibi, Bassam, *Aufbruch am Bosphorus. Die Türkei zwischen Europa und dem Islamismus*, Diana Verlag, München-Zürich 1998, p.: 71

¹⁰⁶ Tibi, Bassam, *Aufbruch am Bosphorus. Die Türkei zwischen Europa und dem Islamismus*, Diana Verlag, München-Zürich 1998, p.p.: 78-79.

ιδεολογικό και πολιτισμικό πόλεμο. Αναφέρει χαρακτηριστικά ότι: «*Η σύγκρουση των πολιτισμών λαμβάνει χώρα πρωτίστως εντός των ορίων του Ισλαμικού Πολιτισμού. Όσον αφορά την Τουρκία, το ενδιαφέρον έγκειται στο ότι η σύγκρουση εδώ, δεν διεξάγεται μεταξύ της «Δύσεως» και του «Ισλάμ», αλλά ενδο-τουρκικώς, άρα εντός του Ισλαμικού Πολιτισμού, αφού στην συγκεκριμένη περίπτωση, οι Τούρκοι Κεμαλιστές μάχονται με τους εξίσου Τούρκους Ισλαμιστές*»¹⁰⁷.

Τα στοιχεία αυτά αποδεικνύουν ότι εις την ευτυχή Ελλάδα πρέπει πρωτίστως να αντιληφθούμε εις ποίαν μορφή πολιτικής και πολιτισμικής σκέψεως υπακούει ο διεθνής δρών που λέγεται Τουρκία. Κατόπιν να αποφασίσουμε για τα περί “πολιτικής εξημερώσεως” την οποίαν και ασκούντες υποτίθεται ότι δυνάμεθα να ελπίζουμε πως θα αλλάξουμε τον τρόπο σκέψεως της Συμμάχου και Γείτονος Τουρκίας στα αφορώντα τις μεταξύ μας σχέσεις.

Δεν νομίζουμε πάντως ότι αυτού του είδους η πολιτική επηρεάζει τελικώς τους νόες των γεωστρατηγικών σχεδιαστών του οράματος της νεο-οθωμανικής Τουρκίας. Μόνο καθοριστικές γεωστρατηγικές αλλαγές είναι σε θέση να το επιτύχουν και η προσεκτική αξιολόγηση από πλευράς Ελλάδος του πλαισίου των αλλαγών αυτών. Και αυτές, εάν προκύψουν, θα προέλθουν από την επίλυση του Ιρακινού Ζητήματος και την διαφαινόμενη τριχοτόμηση του ιρακινού μορφωματος υπό μορφή χαλαρής συνομοσπονδίας τριών κρατικών οντοτήτων (Μοσούλης, Βαγδάτης και Βασόρας), τη δημιουργία Ανεξαρτήτου Παλαιστινιακού Κράτους αλλά και την ασφάλεια του Κράτους του Ισραήλ, το οποίο έχει σαφώς και τελεσιδίκως απομακρυνθεί από την Άγκυρα.

Επίσης, υπό το φώς των πολιτικών, πολιτειακών και γεωστρατηγικών ανακατατάξεων στην περιοχή του Μαγκρέμπ και της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής, το Ισραήλ έχει απόλυτη ανάγκη της ελληνικής συνεργασίας σε όλα τα επίπεδα: αμυντικό, οικονομικό και πολιτικό. Προοπτικές για τις οποίες η Αθήνα θα πρέπει να είναι προετοιμασμένη και να προχωρεί σε όλα τα επίπεδα.

β) Η σύγκρουση του ισλαμικού ευρασιατισμού με την σλαβωρική πολιτισμική ταυτότητα.

Ο Νταβούτογλου επίσης, στο ίδιο ιδεολογικό πλαίσιο, δεν διστάζει να δημιουργήσει μια ισλαμική «ευρασιατική ταυτότητα» την οποία εντοπίζει «*από την Αλβανία έως το Καζάν, από τη Βοσνία ως το Τσετσενιστάν, από την Κριμαία ως το Τατζικιστάν*»¹⁰⁸. Κατόπιν δεν διστάζει να εντοπίσει θεμελιώδη εθρότητα μεταξύ αυτής της «ισλαμικής ευρασιατικής ταυτότητας» και «της σλαβικής και ρωσικής επιρροής». Αναφέρει χαρακτηριστικά: «*Το σημαντικότερο στοιχείο που μπορεί να*

¹⁰⁷ Tibi, Bassam, *Aufbruch am Bosporus. Die Türkei zwischen Europa und dem Islamismus*, Diana Verlag, München-Zürich 1998, p.: 335.

¹⁰⁸ Α. Νταβούτογλου, *Στρατηγικό Βάθος...*, όπ. αν. σ. 382.

εξουδετερώσει τη σλαβική και ρωσική επιρροή σε αυτές τις περιοχές είναι η αντίπαλη πολιτισμική¹⁰⁹ δύναμη αντίστασης που προσφέρει η ισλαμική ταυτότητα»¹¹⁰. Και συνεχίζει, προσδίδοντας ακόμη μια φορά, «εθνικά μειονοτικά χαρακτηριστικά» στην «ευρασιακή ισλαμική ταυτότητα». Γράφει: «Η απόκτηση της συναίσθησης της κοινής μοίρας από τις εν λόγω κοινότητες, καθιστά την ισλαμική ταυτότητα, μέρος μιας κοινής μειονοτικής αίσθησης». Είναι λοιπόν απλό: αφενός προτείνει την σύγκρουση μεταξύ των δύο ταυτοτήτων και αφετέρου οργανώνει σε κοινή εθνική μειονοτική οντότητα τις ισλαμικές ευρασιατικές κοινότητες. Τρομερή υπαραπλούστευση φυσικά, η οποία όμως δεν αφήνει αμφοβολίες για τον επιδιωκόμενο στόχο από πλευράς Νταβούτογλου: την προβολή πάσης φύσεως τουρκικής ισχύος στην Ευρασία μέσω του ευφευρήματος του «ισλαμικού ευρασιατισμού» και του τουρκικού νεο-οθωμανικού οχήματος. Εδώ συνεπώς ο Νταβούτογλου προτείνει γεωστρατηγικής φύσεως σύγκρουση μεταξύ σλαβο-ρωσικού στοιχείου και ισλαμο-ευρασιατικού στοιχείου! Εξαιρετικά... "ειρηνική αντίληψη" για κάποιον που πρεσβεύει την θεωρία των «μηδενικών τριβών με τους γείτονες»!

Αυτά προς στιγμήν.

Φιλικότατα

Ι. Θ. Μάζης

Καθηγητής Οικονομικής Γεωγραφίας/Γεωπολιτικής

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

¹⁰⁹ Σ.Σ.: και όχι «αντιπολιτισμική» που σημαίνει ότι πρόκειται για μια δύναμη αντίθετη στον πολιτισμό, γενικότερα.

¹¹⁰ *όπ. αν.* σ. 382.